

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 46/47.

Laupäeval, 6. novembril 1926.

VIII aastakäik.

*Vabadussõjas langenutele mälestussammas
Kursis.*

Muudatusi kaitseväe juhtimises.

Käsukiri kaitseväele

Nr. 3269.

Tallinnas, 16. okt. 1926 a.
(Ohvitseride kohta).

Vabariigi Valitsuse otsusega 6. oktoobrist s. a.:

a) viiakse üle teenistuse huvides ja nimetatakse: II diviisi ülem kindralmajor Ernst Põdder — Sõjanõukogu alaliseks liikmeks, 1. novembrist s. a. arvates.

*Kindral-major Ernst Põdder,
Sõjanõukogu alaline liige.*

Kindralst. ülem kindralstaabi kindralmajor Nikolai Reek — II diviisi ülemaks, 1. novembrist s. a. arvates.

b) Sv. staabi ülema koha likvideerimise puhul nimetatakse: Sõjaväe st. ülem kindralstaabi kindralmajor Juhan Tõrvand — Kindralstaabi ülemaks, 1. novembrist s. a. arvates.

J. Soots

Kindralstaabi Kindralmajor,
Sõjaminister.

*Kindralst. kindral-major J. Tõrvand,
Kindralstaabi ülem.*

*Kindralstaabi kindral-major N. Reek,
II diviisi ülem.*

SISUSTIK: H. Grabby: Põhijooni ühepoolsete manöövrite korraldamiseks. — J. Siir: Konspekt kodumaa ajaloo esimesest tunnist noorsõduritele kaitseväes. — A. N.: Veel sideteljest. — R. M.: Lahingtegevuse alad, mis väärivad rohkem tähelepanu. — Dr. Herman Jürgenson: Sporditeaduslike aparatuuri tähtsuse kaitseväge kehalise kasvatus normeerimises. — R. Tomback: Sideorganiseerimine jalaväerügemendi pealetungi-lahingus meie oludes. — Vabaduse Risti kavalerid: vanemleitnant Oskar Kvell ja leitnant Leonhard Kaasik. — M. T.: Kõrgema Sõjakooli komplekteerimine. — e.: Tehniliste tingimuste kaitseks. — Vabadussõjalaste Liit ja ta ülesanded. — J. S.: Võimlemisest lennuväes. — K.—: Sõjakirjandust. — K. Selter: Juriidilised näpunäited. — Kirjandust. — Kaitseväge elu. — Vabadussõjalaste liidu tegevusest. — Kroonika. — Sõjaväelised teated.

Põhijooni ühepoolsete manöövrite korraldamiseks.

H. Grabby.

„Tuli on peamine tegur lahingus“, „tule võimsus on muutunud kõik mahasuruvaks, hävitavaks“. Need ja palju veel samasisulisi on lauseid, mis punase joonena läbistavad kaasaegseid lahingueeskirju, millede tsiteerimist võib sageli leida sõjakirjanduses.

Näib, et praeguseaja taktikaline mõte on peamiselt suunitud võitlusvahendite ja võitlusviiside otsimisele, mis võimaldaksid miinimumini vähendada vastase tule mõju lahingus ja saavutada oma tule ülimalt toodangut. Tuginedes Ilmasõja õpistele, püütakse liita kõikide väeliikide tulerehvade tegevust lahutamatuks tervikuks, ühiseks „tule sinfooniaks“ ja kooskõlastada teda jalaväe tegevusega.

Loomulikult, ülaltähendatud põhimõtte elluviimine leiab aset juba väeosade lahinguettevalmistusel rahuajal, kus igasugustel taktikalistel õppustel ja manöövritel alati peamist rõhku pannakse oma tule manöövrile ja vastase tulega arvestamisele. Vastase tule esiletoomine, tema kujutamine niivõrd kui seda lubab rahuaegne olukord ja sellega arvestamine peavad olema alati esikohal igasuguste lahinguõppuste korraldamisel. Tuleb püüda anda jalaväele, kes tegutseb väljaõppe eesmärgil maastikul teatud kindlas olukorras, ka tema edasiliikumise ja kogu tema tegevuse tähtsam takistaja — vastase tuli, vähemalt umbkaudne ettekujutus temast. Vastasel korral tegutseme „tühja“, mille tagajärjeks sageli moonutatud tulemused.

Rahuaegset õppeplatsi meie ei saa kunagi muuta tõeliseks lahinguväljaks ja järelikult ka esile tuua vastase tule mõju täies ulatuses. Puudub võimalus tunda anda vastase tule materjalset hävitust võimet, rääkimata veel tema moraalsest mõjust. Kuid kuidas anda väeosale üldist ettekujutustki sellest, mis on vastase tuli, millist mõju ta avaldab edasiliikumisele ja milliseid kaotusi ta võib tekitada — on küsimus, millele püütakse läheneda mitmel viisil.

Prantsusmaal on kaasajal leidnud suurt poolehoidu sõjakirjanduses ja tegelikku kasutamist väeosade lahinguväljaõppel ühepoolne manööver ehk lahinguõppus, kus ainult üks pool tegutseb temale tundmata olukorras, kuna vastaspoole tegevust, kes ära tähendatud maastikul väikesearvuliste osadega, juhib õppuse ehk manöövri üldjuht selleks määratud vahekohtunikkude kaudu. Loetakse, et ainult sarnasel manöövril kogenud juht hästi ette valmistatud vahekohtu aparadi kaasabil suudab asetada kallaletungijat olukorda, mis kõige enam sarnaneb, kõige lähem tegelikule selles, mis puutub vastase tulesse.

Vaatame lühidalt, üldjoontes, milles seisab sarnase ühepoolse manöövri organiseerimine, ja selleks, et anda tema korraldamisest enam tervikumat ülevaadet, käsitame teda juba teatud kindla üksuse piirides, näit. manööver jalaväe pataljonile. Sarnase ühepoolse manöövri hüvede ja puuduste loetluse toome lõpuks lühikesena kokkuvõttena.

I. Manöövri (lahinguõppuse) juhtimine ja üksuste koosseisud.

Pataljoni ühepoolse manöövri üldjuhiks on rügemendi ülem või üks pataljoni ülematest. Rügemendi ülem peab sageli üldjuhatusena oma peale võtma juba sellepärast, et pataljoni manöövri korraldamiseks tuleb rakendada tegevusse peamiselt kõik rügemendi osad, kui arvesse võtta rahuaegseid koosseise ja kinni pidada nõudest: manöövreeriv üksus peab tegutsema võimalikult oma sõjaegses koosseisus. Loomulikult tuleb jätta pataljoni manöövri korraldamine ka pataljoni ülemate ülesandeks, et neile võimalust anda kogemusteks sarnaste õppuste korraldamisel. Isegi kasulik ja otstarbekohasem on, et üksuse juht, mille koosseisus lahinguõppus korraldatakse, on üldjuhiks, s. o. korraldab ka vastaspoole tegevust, kuna üksust manöövril juhib üks allüksuste juhtidest. Seega saavad nemad

(allüksuste juhid) juba lahinguõppuste-manöövrite ajal tegeliku taktikalise ettevalmistuse suuremate üksuste juhtimiseks: kompaniülematel avaneb võimalus juhtida pataljoni, pataljoni ülematel rügementi.

Nagu juba tähendatud, tuleb püüda manöövriks moodustada pataljon, mille koosseis enam-vähem vastaks sõjaaegsele. Sarnase koondpataljoni tegutsemisel võib küll esile tulla raskesti juhtimisel, mis tingitud mitteküllaldasest liituvusest allüksuste vahel, keda koondatakse ajutiselt manöövri kestvuseks, kuid see pahe on möödapääsmatu ja kergemini ületatav, kui samaks otstarbeks ette võetud rügementide koondamisel. Pataljoni koosseisu tuleb täiendada lahingu ülesandeks vajalikkude sidevahenditega, lahinguvooriga, ja kui kohapealsed olud seda võimaldavad, täiendada teda ka teiste relvliikidega. Vastavalt manööverpataljoni ülesandele määrata tema käsutusse otsekoheste toetuse kahurväge, luurevahendeid (ratsa, jalgratturid) ja tehnilise üksusi (pioneerid, soomusautod jne.).

Pataljoni manöövri edukaks läbiviimiseks on küllalt ühest kompaniist vastaspoole äratähendamiseks. Vastaspoole*) juhiks tuleb määrata üks vanemaist kogenumaist ohvitseridest ja tema juhik ka ühtlasi vahekohtu ala manöövri kestvusel. Harilikult määratakse selleks üks pataljoni ülematest. Tema käsutuses on ka kõik teised vabaks jäänud ohvitserid (need kes ei ole juhtideks manööver-pataljonis ega tegutse ka vahekohtu alal), keda tema kasutab selleks, et edukalt juhtida vastaspoole äratähendamiseks määratud osa (kompanii) tegevust vastavalt manöövri üldjuhilt saadud juhtnõrile.

Vastaspool tuleb varustada rikkalikult paupadrunitega ja ette võtta muudatus nende riietuses, mis võimaldaks neid eraldada manööverpataljonist (talvemüts, kiivrid). Harilikult vastaspoole sõdurid tegutsevad manöövril ilma lahingurakmeteta, kandes endaga ainult kõige hädavarilisemat, et olla võimalikult kiire oma tegevuses.

II. Ülesanne manööver-pataljonile ja vastase asetamine maastikule.

Manöövri üldjuht seab kokku ülesande (teemi) vastavalt lahinguõppuse-manöövri eesmärgile. Tema annab kõik andmed, mis vajalikud pataljoni ülemale oma ülesande täitmiseks ja kui manööverpataljoni tegevus on ette nähtud rügemendi koosseisus, siis ka rügemendi ülema esialgse operatsiooni-käsu. Täieliku ära-

kirja kõigist saab ka vastaspoole juht, kes on, nagu tähendatud, ühtlasi ka vanem vahekohtunik.

Eelistatavam on alati ühepoolsete manöövrite korraldamist vähematele üksustele alata teatud kindla, piiratud eesmärgiga ülesannetega, nagu näit. lähenemine, kontakti loomine, vastase rinde läbimurre, mis teatud kindla alusmüüri panevad tuleviku tööks. Neile järgnevad juba lahinguõppused, kus manöövreeriv üksus läbi teeb kõik lahingufaasid nende loomuliku arengu järjekorras.

Vastavalt manööverpataljoni ülemale antud olukorrale tuleb teha ka ettevalmistustööd vastaspoole asetamiseks kohale. Selleks on vajalik manöövri üldjuhi isiklik luure ühes vastaspoole juhiga maastiku ribas, kus antud ülesande (teemi) järgi asub vastane. Siin, kohapeal manöövri üldjuht saab tõeliku ettekujutuse maastikust, näeb ära kõik vastase soodsad tegutsemise võimalused, „mängib läbi“ kogu manöövri vastase eest, silmas pidades kõiki neid võimalusi, mis vastaspoolel lubavad takistada manööverpataljoni ülesande täitmist. Peamist rõhku tuleb panna vastase tulerehvade asetusele, tema tule manöövrile ja seda korraldada sarnaselt, et ta oleks otstarbekohane, eluline ja painduv. Vastase elavjõu manööver on siinjuures surutud tahaplaanile, vastase tahet kehab üldjuht hästi korraldatud tule manöövriga. Alati tuleb ka eeldada, et vastane tegutseb otstarbekohaselt ja hästi, järelikult kõik tema tulerehivad on hästi varjatud, maskeeritud. Tema tuleavamine olgu ootamatu, sageli ka tiibadelt.

Kui pataljoni manöövri üldjuhil puudub võimalus isiklikuks luureks maastikul, siis ta määrab kindlaks vastaspoole tegevuse üldjoontes kaardi järgi ja laseb maastiku luuret toimetada vastaspoole juhil.

Esialgne luure tehtud, vastaspoole juht algab ühes tema käsutusse määratud ohvitseridega vastase tulerehvade ja osade asetust maastikul juba detailides vastavalt manöövri üldjuhilt saadud korraldustele. Vastaspoole juhil ühes kõigi vahekohtunikudega tuleb juba nüüd täpselt kindlaks määrata tulerehvade ja osade asetust maastikul, nende ülesanded ja tulistamis-suunad, millal nad tegevusse astuvad ja nende tegevus peale mõne neutraliseerimise. Vastaspoole ette kirjutatud tegevust (tuleavamine, taandumine jne.) peavad teadma täpselt ka kõik need ohvitserid, kes manöövri kestvusel juhivad vastaspoole osade tegevust kohapeal. Nemad peavad ka kogu manöövri kestvusel täitsa kohanema maastikule, et nad oma juuresolekuga milgil tingimisel avalikuks ei tee tulerehvade ja osade asukohti.

*) Prantslastel on selleks omapärane nimetus „plastron“, ja ka meil tuleks leida mõni kohasem nimetus, sest „vastaspool“ ei sobi kõige paremini, kuna tema on manöövri üldjuhi käes ainult a bi n õ u k s manöövri sooritamisel. Temal puudub oma tahe.

Vastaspole asetusest tuleb teha skeem, kuhu peale kantud ka täpne tuleplaan. Sarnase skeemkrokiiga on varustatud manöövri üldjuht ja kõik vahekohtunikud. Tema võimaldab vahekohtunikule manöövri kestvusel tähelepanu juhtida vastase tulele mitte üksi tegutseva üksuse rindelt, vaid ka kõrvalt (põik- ja tiibtuli).

Prantslased soovivad vastaspole maastikule asetamisel jagada tema tegevusrinne ribadesse manööverpataljoni tegevuse suunas, et selviisil need vahekohtunikud, kes on korraldanud vastaspole asetuse teatud ribas, jäävad ka vahekohtunikudeks samas ribas. Kuid sellega manööverpataljoni kompaniide vahekohtunikud selguksid alles kallaletungi ajajärgus, kuna aga üldiselt loomulikum on, et vahekohtunik jälgiks kompanii tegevust juba manöövri alates; teiseks on küsitav, kas tema ribas saab tegutsema üldse mõni kompanii tervikuna, vast ainult tema osad, aga võib olla ka enam. Sarnane põhimõte võib vast olla õige nende eriliste olude juures ja siis, kui vahekohtu tegevusele peamist rõhku pannakse alates ainult kallaletungi momendist; palju loomulikum on kui ühepoolsete manöövrite korraldamisel kinni peetakse põhimõttest: kõik vahekohtunikud peavad teadma vastaspole asetust ja tegevust. Neil kasutada olevad skeemid aitavad kergendada nende ülesannet.

III. Manöövri arenemine ja vahekohtu tegevus.

Pataljoni manöövri üldjuht peab suutma ette valmistada manöövrit sarnaselt, et ta areneks tema poolt üles seatud ülesande üldjoontes, jättes täitjale vaid vabaduse oma manöövri idees, formatsioonides jne. Tema peab hoolt kandma selle eest, et manöövripataljon saaks õigel ajal uusi andmeid olukorrast, kui see vajalik.

Kõik vahekohtunikud peavad hoiduma manöövri kestvusel sarnastest korraldustest ja märkustest üksustele, millede eesmärgiks tegutseva üksuse edasiliikumise katkestamine või uuesti alustamine. Need oleksid üldiselt sarnased märkused: „siit ei tohi minna, saate vastase käest tuld“, „peatuge, ei tohi edasi liikuda“, „võib edasi liikuda“ jne. Vahekohtunikud pööravad ainult tegutsevate üksuste ülemate tähelepanu vastase tulele ja tema mõjuvusele. Näit.: „olete vastase r.-kuulipilduja tule all rindelt, yasakult tiivalt...“, „vastane oma kuulip. tule üle kandnud varu-rühmale“, „olete vastase kerge (raske) kahurvae tule all“ jne. Vahekohtunikud neutraliseerivad või peavad kinni üksusi teatud aja ainult äärmisel vajadusel, eriti siis kui pole arvestatud antud andmetega vastase tulest. Vahekohtuniku vaikus on tõenduseks kaotuste puudumisest või nende vähesusest.

Vastase ja tema võitlusvahendite neutraliseerimine ja kõrvaldamine manöövrilt oleneb

üldiselt ette kavatsetud manöövrikäigust ja manööverpataljoni tegevusest. Vahekohtunikud peavad arvestama ka alati viimase tulega, s. o. kuivõrd on suudetud vastane kahjutuks teha, ja siis tema eemaldama tegevusest. Vastaspole osade kõrvaldamine sünnib vahekohtunikude kaudu ja vastavalt manöövri üldjuhi korraldustele, mis tehtud tema poolt varem või alles manöövri kestvusel. Vastaspole neutraliseeritud eelosi võib kasutada jälle uueks vastupanuks, mis kavatsetud tagapool.

Manööverpataljon „kuuleb“ vastaspole tuld küll paukpadrunitest, kuid vahekohtu ülesandeks on just üksuste ülemate tähelepanu juhtida vastase tule suunale, kas tema osa kannatab selle all või mitte, ta peab „tunda andma“ vastase tuld. Peale paukpadrunite kasutatakse vastaspole juures igasuguseid abinõusid, mis võimaldaksid kindlaks teha v ä l i s e l t vastase tule olemasolu.

Vastase kahurtule äratähendamiseks kasutatakse väikesi värvilisi lippe (vastavalt kaliibrile ja tule liigile), mida hästi varjunud vastaspole sõdurid ootamatult üles tõstavad. Lippe nende vähese silmatorkavuse tõttu asendatakse mõnikord trummipõrinaga. Gaasitatud maa-alale sattumist tõendavad sarve- või pasunahelid. Kahurtule lakkamist korraldab vahekohtunik. Peale nende abinõude võib veel kasutada vastase tule äratähendamiseks maastikule asetatud kitsaid värvilisi riideribasid, mis annavad väga ilmeka tõenduse vastase tule olemasolust. Nad on pealetungijale eemalt nägen atud (ootamatus). Tuleliigi ja mõjuvuse määrab kindlaks riideriba värv ja tulistatud maa-ala suurust tõendab riba laius. Kuid nende muretsemine sarnasel määral, et nad suudaksid rahuldada näit. koguataljoni rinnet, on kulukas. Manöövri üldjuhi kasutada on igal juhtumusel hulk igasuguseid abinõusid, millede otstarbekohasel kooskõlastamisel ja paigutamisel ta suudab ettekujutust anda muutuvast olukorrast.

Kõigi nende vastaspole tule äramärkimise viiside kasutamine ühenduses kogunud vahekohtunikude tegevusega, kellede ülesandeks tähelepanu juhtimine vastaspole tulele, on mõjuvaks abinõuks manööverpataljoni asetamiseks olukorda, mis temale võimalikumalt tõelise ettekujutuse annab vastase tulest kui tema edasiliikumise takistajast. Nagu tähendatud, peab see üheks peanõudeks olema kõigi lahingõppuste korraldamisel. Kuid vaatamata ka vastaspole kõige paremale asetusele jäävad tema rindel ikkagi tulistamata või nõrgalt tulistatud (ainult kahurtuli) ribad-koridorid, mis tingitud juba sageli maastiku iseloomust. Neid nõrku kohti pealetungiv üksus peab oskama ära kasutada oma edasiliikumiseks. Sarnaste „koridoride“ kaudu s i s s e i m b u m i n e (infiltration) v a s-

tase asetusse peab kujunema peanõudeks kaasaja moodsas lahingus, kus vastase tuli üldiselt püüab sulguda ligipääsu.*) Sarnane jalaväe sisseimbumine vastase asetusse on täieline vastand sellele tegevusele, kus püütakse vastase tulega kinni peetud üksuse rindel tegevusse saata uusi jõude, suunida sinna varusid. Viimane teguviis ei vii eesmärgile, sest sarnased vastupanud langevad kõige kiiremalt ja kergemalt haaramisega.

Neil põhimõtteil korraldatud ühepoolne manööver võimaldab väga hästi esile tuua jalaväe tegevust pealetungil sarnaselt, et tema saaks enam-vähem täpsema ettekujutuse vastase tules kui lahingus tähtsamast faktorist, mis sunnib teda oma edasitungiks kasutama lahingu kestvusel ilmsiks tulnud tuletühemeid kui ligemeid. Mida paremini ette valmistatud ja põhjalikumalt läbi töötatud manööver, mida suurema vilumusega tema üldjuht ja kogu vahekohtunikkude pere, seda viljakamad on alati tulemused. Kogu manöövri kestvusel tuleb hoiduda asjatust kiirusest edasiliikumisel, mis üldiselt ilmsiks tuleb pea kõigil manöövritel. Manööverpataljon peab tõsiselt arvestama vastase tulega ja kooskõlastama viimasega oma edasiliikumise kiirust.

IV. Fiktiiv osad.

Manöövri siduvuse mõttes tuleb sageli oletada, et manööverpataljoniga ühtlasi tegutsevad ka teised, fiktiiv osad. Nemad võivad olla tiihadel (naaberosad), samuti võib ka tegutseva üksuse varu olla fiktiivne, kuid kahjulik on eeldada eel-tegutsevaid fiktiiv osi, mis halvavalt mõjub manöövri käigule. Teisejärgu üksuste (piirkonna varu, üldvaru) tegevus areneb otstarbekohaselt ainult siis, kui nende ees areneb „tegelik lahing“, kui nad tunnevad lahingu impulssi.

Lahinguõppus-manööver võidab alati, kui ka fiktiiv osad on kujutatud mõne ohvitseriga, kes saadavad vajalikke teateid olukorrast ja fiktiiv-osade „tegevusest“. Selleks on nende käsutuses vastav arv käskjalge-sideagente. Manöövri üldjuht peab suutma teda ette valmistada sarnaselt, et kogu maanöövri kestvusel oleks alaline käskude ja teadaannete vool rindelt seljataha (sügavusse), sügavusest rindele ja paremalt vasakule (vist meie sidepidamise doktriin).

Need oleksid lühidalt need põhijooned, mis aluseks tuleksid võtta ühepoolsete manöövrite korraldamisel, täiendades neid vastavalt kohapealsetele oludele. Püüame üldjoontes ära tähendada ka sarnaste manöövrite hüved ja puudused võrreldes kahepoolsete manöövritega.

*) Jalaväe väljaõpet vastase asetusse sisseimbumiseks ja samuti värviliste riideribade kasutamist manöövritel käsitab lähemalt raamat: Général Passaga. „Le combat“.

Hüved. 1) Ühepoolsete manöövrite korraldamine on kergem ja ka piiratud koosseisud võimaldavad neid korraldada võrdlemisi suurematele üksustele oma kohapealsete jõududega. Näit. rügement suudab oma jõududega korraldada alati kohapeal pataljoni manöövrit, mille koosseis enam-vähem vastaks sõjaaegsele. Väeosa lahingutevalmistuseks tegutsemisel konkreetsetes olukorras on seega rohkem võimalusi kogu aasta kestvusel.

2) Ühepoolsete manöövrite organiseerimine on seotud vähemate ettevalmistustöödega, aja kuluga ja vahekohtu tegevus vähem keeruline, sirgejoonelisem.

3) Kui õppemeetod ühepoolne manööver annab üksuste lahingutreeninguna (dressage) kahtlemata paremaid tagajärgi kui kahepoolne, sest tema suudab tegutsevat üksust asetada vastase tule suhtes enam tõelikku olukorda (vahekohtu tegevus). Tema on väarikaks abinõuks väeosade ettevalmistusel lahingutegevuseks, ja teatud üksuse, alates kõigevähemast, lahinguväljaõppest huvitatud juht võib teda korraldada selle lahingufaasi piirides, mille ta loeb vajalikuks.

Kahepoolsed manöövrid, mida korraldatakse harilikult kord aastas, suvise õppeperioodi lõpul, annavad küll ülevaatliku pildi väeosade ja juhtide tegevusest ning võimetest, täiendavad nende lahinguväljaõpet, kuid oma piiratud tõttu ei suuda nad olla abinõuks väeosade lahingutevalmistuseks. Nad on katseks juhtidele ja väeosadele, kus hinnatakse nende võimeid, selgitakse väljaõppe konarusi ja puudusi ning ammutatakse õpiseid tuleviku tööks. Nende korraldamine on seotud suuremate ettevalmistustöödega ja kuludega.

Puudused. 1) Ühepoolsetel manöövritel vastaspoole tahe on piiratud, sest tema tegevus on varemalt enam-vähem kindlaks määratud. Juhtide tegevus väljandub eestkätt oma jõudude otstarbekohases kasutamises vastavalt vastase tulele ja maastikule, kuna jõudude suunimine on surutud enam tahaplaanile. Kahepoolsetel manöövritel puutuvad kokku kaks tahet ja seal pääseb enam esile juhtide ideede kehastus vastavalt muutuvale lahingulokorrale.

2) Ühepoolne manööver on enam soodus pealetungi tegevuseks. Vastase elavjõu manööver on õige piiratud ja raske saavutada seega tõelist ettekujutust kohtamislahingust.

3) Luure tegevus jääb ühekülgseks, puudulikuks, sest luure organid ei saa õiget ettekujutust vastaspoolest, kes endast kujutab ainult väikesearvulist osa. Kontakti loomisest manöövreeriv üksus ei saa vastasest niitelda täielikku „füüsilist“ ettekujutust.

4) Ühepoolsetel manöövritel tuleb arvestada ka sellega, et vahekohtunikud suudavad ainult

siis edukalt tegutseda ja asetada manöövreerivat üksust olukorda võimalikult lähedalt tegelikule — kui nad põhjalikult tunnevad vastaspoole asetust. See on aga võimalik siis, kui tegevus areneb mitte laial rindel. Meie oludes vast juba pataljoni rinne kujuneb piiriks.

Ühepoolse manöövri hüvede ja puuduste loetus on tehtud täiesti isiklikust vaatevinklist

ja loomulikult on vast veel teisi mõjuvaid tegureid, mis õigustavad nende laiaulatuslist kasutamist. Nagu juba eelpool tähendatud, on ühepoolsed manöövrid suurt poolehoidu leidnud Prantsuse sõjaväes, ja praegusel ajal korraldatakse peamiselt ainult neil põhimõtetel väeosade lahinguettevalmistust suvisel laagriajal (manöövrite periood) ka suurematele üksustele nagu diviis, korpus.

Konspekt kodumaa ajaloo esimesest tunnist noorsõduritele kaitseväes.

J. Siir, major.

Tunni teem ja sisukord.

Tunni teem on: „Eestlaste ajalugu üldjoontes. Orjus.“

Aine sisukord on järgmine:

1. Eestlased vabarahvana. Võitlus raudrüütlitega vabaduse eest; Lembit ja Paala lahing; iseseisvuse kaotamine.

2. Pärissorjuse arenemiseaja kaks järku (I ja II); Eestimaal 3 peremeest. Vabanemiskatsed (mässud); Harju mäss (Jüriöö).

3. Pikk pime orjaöö. Eestimaal 4 omavahel võitlevat peremeest. Vene-Liivi sõda. Ordu valitsuse lõpp.

4. Eestimaa mitme riigi vahel jaotatud; Poola valitsus Lõuna-Eestis.

5. Vana hea Rootsi aeg. SuurPõhja sõda.

6. Vene aeg: a) pärissorjus kõveneb; b) teoorjus — linnupriius; c) ärkamisaeg; d) Ilmasõda; e) Saksa okupatsioon.

7. Iseseisev Eesti Vabariik, tema loomine; Vabadussõda ja rahu.

Tunni eesmärk.

Tunni eesmärgiks on:

1. Anda kuulajaskonnale üldine ülevaade meie kodumaa ajaloost sissejuhatusena järgnevatele üksikasjalisematele kodumaa ajaloo tundidele.

2. Kasutades kodumaa ajalugu sõjaväelise propaganda ainena, õhutada noorsõdurites põlgust ja vaenu orjaelu ja võõra rahva vägivallavalitsuse vastu; säada meie põlvele eeskujuks meie esivanemate raugemata isamaa-armastust, vaprust ja võitlusihet orjastajate vastu, lootust parema tuleviku peale, haruldast tööarmastust, sitkust, püsivust jne.; teha selgeks, et võõra vägivalla alla sattumast võib meid ära hoida ainult kogu rahva üksmeelne järeleandmata võitlustahe meie

iseseisvuse ja vabaduse järele kätt sirutaja vaenlase vastu.

Tunni meetod.

Tunni andmisel käsitatakse akroamaatilist (jutustamise) ja kateheetilist (küsimuskostmise) segameetodit. Peamiselt rõhku tuleb panna näitlikkusele ja piltlikkusele. Kordamise ja juhtivate küsimustega rakendatakse tööle ka õpilased, neid kistes kaasa aktiivsele osavõtule tunnist.

Näitlikud õppevahendid.

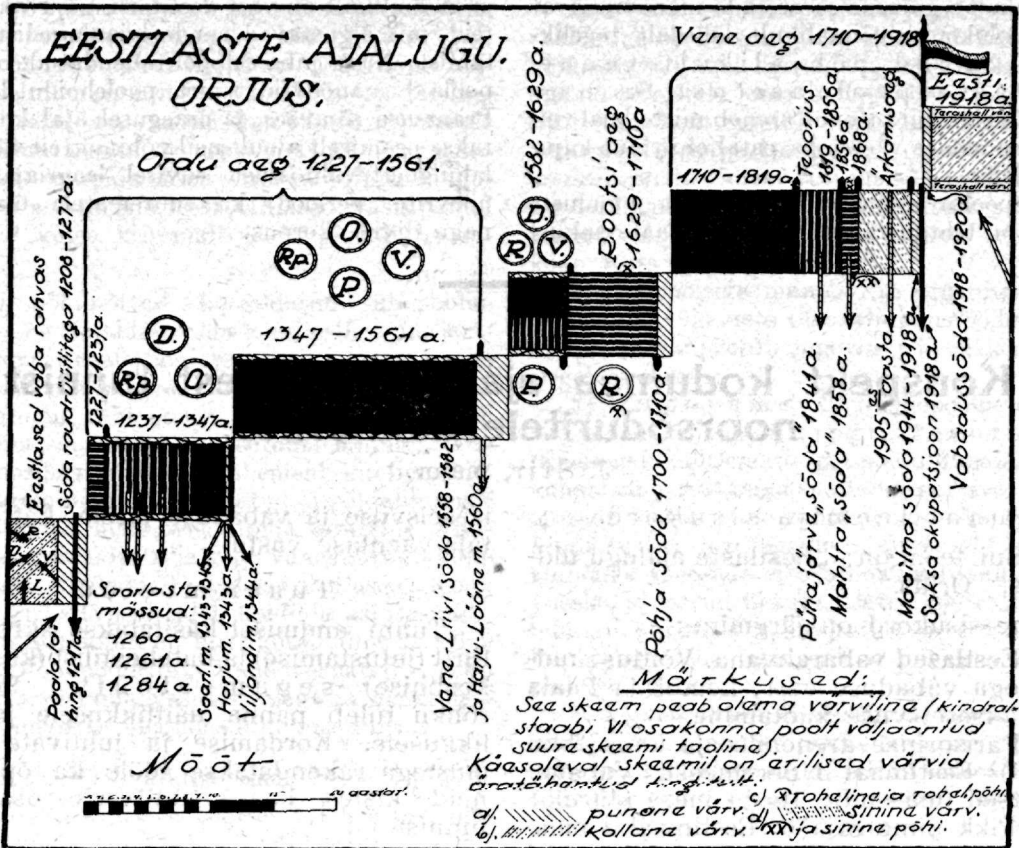
Tunni andmisel käsitatakse järgmisi näitlikke õppevahendeid:

1. Klassitahvel, millele kirjutatud teem ja aine sisukord (soovitavam plakatkiri), on üles säetud loenguruumis nähtavale kohale enne tunni algust, õpilastele tutvumiseks ja huvi äratamiseks käsitatava aine vastu.

2. „Eestlaste ajaloo värviline põhiskeem“ (Kindralstaabi VI osakonna väljaanne, mis väeosadele kätte saadetud). Selle skeemi põhimõte on: kujutada meie kodumaa ajalugu tervikuna värvilises astmestikus, kus muuseas värvitoonide abil oleks ära tähendatud teatud ajajärgkude orjuse raskused, sõjad, viletsused ja vabadamad, lootusrikkamad ajad.

3. Plakatkirjad (Kindralstaabi VI osak. väljaanne, samuti väeosadele kätte saadetud): a) „Pärissorjuse arenemine“, b) Poola aeg Lõuna-Eestis“, c) „Vana hea Rootsi aeg, d) „Teoorjus“.

4. Valguspildid raamatust J. Adamsoni „Eesti ajalugu“, kloboskoobi või epidiaskoobi abil projekteeritavad: a) rüütel raudriides (lhk. 61); b) ordurüütel (lhk. 48); c) Kuresaare loss (lhk. 61); d) Põide kirik (lhk. 63); e) peksupäev orjuse ajal (lhk. 107);

g) suitsutare (lhk. 117); h) ahi (lhk. 118) ja teised.

4. Rahvalaul „Teorja õhkamine“.

Näitlikkude õppevahendite ettevalmistamine ja ülesseadmine; kuulajaskonna paigutus.

Tunnis tarvitavad skeemid ja plakatkirjad on loenguruumis enne tunni algust kinnitatud rõhknaelte abil klassitahvli ülemise serva külge tarvitamise järjekorras ülestikku ja nõnda, et võimalik on neid üle tahvli ääre tahvli taha painutada ja sealt vajaduse korral nähtavale keerata.

Valguspiltide aparaat on aegsasti enne tunni algust üles seatud ja kontroleeritud. Piltide näitajaks on selleks eriliselt ette valmistatud allohvitsner (sõdur). Valguspiltide materjal on raamatu vahele pandavate paberiribadega ära märgitud, millede välistel otsadel ülal on tähendatud järje numbrid ja piltide nimetused ülesleidmise hõlbustamiseks.

Kuulajaskond ja õppevahendid on paigutatud niiviisi, et kõike, mis räägitakse ja näidatakse, takistamatult kuulda ja näha võiks.

Tunni käik.

Adresseerimine ja vaimlise kontakti loomine kuulajaskonnaga. Sissejuhatus.

Nooredmehed, õigemini nooremad kaitseväelased ja kaastöölised meie kalli kodumaa kaitse alal!

Ühist lahutamatu peret, kuhu meie, kaitsevaelased, kõik kuulume, nimetatakse Vabariigi kaitseväeks. Iga aasta astuvad sellesse peresse uutena liikmetena ja värsketena jõududena meie kodumaa parimad, tugevamad ja elujõulisemad pojad; olete ühed nendest. Meil kõikidel on ühine, suur ja austav ülesanne: valvel olla ja vajaduse korral otsekohe välja astuda Eesti Vabariigi iseseisvuse ja oma kodu kaitseks.

Mida toob enesega kaasa rahva iseseisvuse ja vabaduse kaotamine võõra valitsuse ikke all, seda näitab meie väga kujukalt meie rahva 700 aastase orjuse ajalugu.

Tänase tunni eesmärk on: anda teile lühikest kokkuvõtlikku pilti meie kodumaa ajaloost, eriti aga just meie esivanemate 700 aastastest orjapõlvest. Tunni

sisuga tutvusite muidugi juba kirjutusest (plakatkirjast) klassitahvil.

Selgitavad märkused ajaloo skeemi kohta.

Käesolevas tekstis ühevärviliselt kokku seatud piltlikkuse saavutamiseks (kui suurt skeemi käepärast pole) on soovitatav konspekti tekstis toodud skeemi vastavalt märkustele ära märkida.

(Õpetaja pöörab klassitahvi esiküljele ajaloo skeemi ja seletab, skeemil näidates:)

See skeem kujutab eesti rahva ajalugu astmetena ja värvides. Iga aste tähendab oma ette erinevat ajajärku. Kokku moodustavad need ajajärgude astmed 700 aasta pikkuse orjuse trepi, astmestiku, mida mööda eesti rahvas kirjeldamata hädasid, vaevasid, puudusi ja viletsusi kandes sammus uuele vabadusvõitlusele, võitis selle hiilgavalt ja rajas meie praeguse iseseisva Vabariigi.

Värvid sellel skeemil tähendav.: must—süngeid pärisorjuse aegu, triibuline—orjuse kergemaid ja lootusrikkamaid ajajärke, sinine—ärkamisaega, kollane—iseisvuse päikesepaistelisi ajajärke—endist ja praegust, punane—sõdasid ja mässusid; punane astme äär tähendab maavalitsejate omavahelisi tülisid ja must looklev joon sellel äärel—katku, nälga ja viletsust. Ringid astmete peal tähendavad sellel ajajärgul meie maal valitsenud peremehi (riigivalitsusi).

Ajamõõdus tähendab nii lai osa igast astmest (näidata mõõtude peal) 10 aastat, nii lai — 100 aastat.

I aste:

Eestlased vabarahvana. Võitlus raudrüütlitega vabaduse eest; Lembit ja Paala lahing; iseseisvuse kaotamine.

Vaatame nüüd igat ajajärgu astet araldi.

Vanast hallist, senini täpselt kindlaks tegemata ajast peale elasid eestlased Läänemere rannikul vaba rahvana. Kollane ruut esimesel astmel (näidata) tähendab neid päikesepaistelisi iseseisvuse aegu. Et meie kodumaa asub tähtsatel Euroopa rahvaste läbikäimise teedel, mida naabri-rahvad alati oma võimu alla saada on ihaldanud, siis tuli ka eestlastel naabritega oma maa iseseisvuse eest sagedasti sõdida. Alalised sõjaga meie maale tikkujad olid: rootslased, taanlased, venelased ja lätlased, mis kollase ruudu peal mustade nooltega ära tähendatud. Neid sissetungijaid läks aga meie sõjakatel ja vapratel esivanematel järjesti korda maalt veriste peadega välja kihutada.

XII aastasaja lõpul leidsid tee meie maale saksa kaupmehed. Nendele järgnesid katoliku misjonärid ja lõpuks sõjakad saksa raudrüütliid. Need raudrüütliid olid suurelt osalt saksa mõisnikud, kes omal maal nõrga riigivõimu tagajärjel lihtsalt röövlibandede juhtideks olid hakanud; röövkäike tegid nad ümbruskonda oma kindluste taolistest lossidest. Ihaldatavaks röövsaagiks olid neile rändavad kaupmehed. Kui riigivõim, kes röövimist ei võinud sallida, kõvenes ja röövmõisnikkudel elu kitsaks muutus, andsid nad endid hulgakaupa üles ristisõitjatena*) paganate vastu sõdima, näiliselt selleks, et ristiusku aidata laiali laotada, tegelikult aga selleks, et sõjakäikudel röövida ja omale uusi varandusi kokku ajada. Ristisõitjateks üles andnud raudrüütliid asustasid sõjaväelise ühingu „Mõõgavendade ordu“.

Kuidas nägi välja raudrüütel, aitab selgitada see pilt (näidatakse valguspilt nr. 1). Nagu näete on raudrüütel üleni raudrüütis, sealt siis ka tema nimi. Raudrüütliid olid ratsamehed ja sagedasti kandis ka nende hobused rauast kaitserüüd. Missugune nägi välja raudrüütel (ordurüütel) ratsanik, seda selgitab järgmine pilt. (Näidatakse valgusepilt nr. 2). Rüütliil on paremas käes raske mõök, vasakus ratsmed ja kilp. Kui raudrüütel hobuse seljast maha kukkus, ei suutnud ta sinna enam oma jõuga tagasi ronida. Sarnaseid sõjariistu ja varustust kui raudrüütliitel, eestlastel ei olnud.

Raudrüütliid tungisid esiteks sisse Liivimaale (soovitatav kaardil näidata), võtsid selle maa oma alla ja tulid siis ühes võidetud liivlaste ja lätlaste salkadega eestlaste kallale. Raudrüütliite sissetungimist meie maale kujutab skeemil punane nool (näidata). Meie esivanematel algas nüüd verine, meeleheitlik sõda raudrüütliitega vabaduse eest, mida kujutab skeemi esimesel astmel punane ruut (näidata). 16 aastat kestis vaheaegadega see võitlus elu ja surma peale. Vahvasti võitlesid meie esivanemad, kuid hakkasid viimaks ülvõimule ikkagi alla jääma.

Kuulus eestlaste vanem Lembit kutsus kogu eesti rahva üles ühisele vastuhakkamisele ja tegi katset koguda ülemaalist sõjaväge. Mehi tuli aga palju vähem kokku kui tegelikult rahvas välja panna oleks suutnud, sest puudus üldine teenistuse sundus ja üldine kindel riiklik kord. Lem-

*) Ristiusu laialilaotamiseks ette võetud sõjariinast osa võtja.

bitu kogutud sõjaväe ja raudrüütlite vahel tuli Paala lahing. Musta leinanoolena käib see sündmus meie esivanemate vabadusevõitluse ajast läbi (näidata skeemil), sest Paala lahingus kaotasid eestlased ja Lembit sai surma; lootus raudrüütlitest võitu saada kadus.

Peale Paala lahingut (1217. a.) kestis sõda veel mõnes maakonnas edasi, kuni Tartu (1224. a.) ja Saaremaa (1227. a.) langesid. Eestimaa oli sellega lõplikult alla heidetud, eestlaste peremad pojad ja vapramad vanemad tapetud ning ellujäänud saanud võitjate orjadeks.

Maa jagamine võimude vahel. Eestimaal 3 peremeest.

Võidetud maad jagati ära vaimuliku ülemvõimu — Riia piiskopi ja sõjaväelise võimu — ordu vahel. Põhja-Eestises olid vahepeal sisse tunginud aga ka taanlased ja asutanud Tallinna (1219. a.) Taanlaste, Ordu ja Riia piiskopi vahel tekkis maa-jagamise tüli. Viimaks lepiti kokku. Taanlastele jäid Harjumaa ja Virumaa, kuna teised maakonnad Riia piiskopp ja Ordu

oma vahel ära jaotasid (Ordu $\frac{1}{3}$, Riia piiskopile $\frac{2}{3}$). Eestimaal oli nüüd 3 peremeest (näidata skeemil).

II aste.

Pärisorjuse arenemisaja kaks järku (I ja II). Vabanemiskatsed (mässud); Harju mäss (Jüriöö).

Raudrüütlitele võitluses alla jäämisega algab eestlaste ajaloos II aste, pärisorjuse arenemine ja vabanemiskatsete 20-ne aastane ajajärk (1227—1347 a.).

Pärisorjus kujunes meie maal kõigi temaga kaasas käivate kohutavate viletsuste ja hädadega välja aegamööda. Otsekohe peale sõja lõppu (1227. a.) ei jaotatud maad veel mitte mõisnikkude (raudrüütlite laenumehed ja sõjasulased) vahel ära, vaid see sündis 10 aastat hiljem (peale rahutegemist taanlastega (1237. a.). Selle tagajärjel võib orjuse arenemise ajastmes tähele panna kaht ajajärku. Orjuse järkjärgulist arenemist nendel ajajärkudel kirjeldab lühidalt plakatkiiri (keerata plakatkiiri tahvli esiküljele):

Pärisorjuse arenemine.

I ajajärk — ilma mõisnikkudeta.

Allumine sõjaväevõimudele (raudrüütlitele).

Eestlastelt on võetud poliitilised õigused.

Kohused ja maksud:

- 1) kümnismaks ($\frac{1}{10}$ viljasaagist) kiriku heaks (pärastpoole adramaks);
- 2) sunduslikud ehitustööd (lossid maa kaitseks, kirikud);
- 3) adraraha uute peremeeste ülespidamiseks.

II ajajärk — mõisnikkudega.

Suurem osa maad eestlastelt ära võetud ja mõisnikkudele — laenumeestele — välja jagatud.

Orjused ja maksud.

- 1) mõisade sunduslikud ehitustööd;
- 2) sunduslik põllutöö mõisniku põllul;
- 3) sunduslik sõjateenistus ja sõjaehitused;
- 4) adramaks kiriku heaks.

Inimõiguste kaotamine:

- 1) eestlastelt võetakse ära liikumisvabadus;
- 2) talurahvas kurnatakse vaeseks;
- 3) võlgade tagajärjel võetakse neilt ära varandusõigus;
- 4) talupoeg kaotab perekonnaõiguse: tema perekonnaliikmeid müüakse ühes maaga ja eraldi kui loome;
- 5) talurahva kodude puutumatus kaotatakse: talusid ja külasid lõhutakse maha, et mõisniku maa laienuks.

Tagajärg:

Eestlane on pärisori.

Mõisnikud kiitlesid:

„Meie koertel on parem põli kui eestlastel“.

Ajalugu tõendab:

„Eestimaal oli siis pappide ja mõisnikkude paradiis, kaupmeeste kullaauk ja talupoja põrgu“.

(Järgneb plakatkirja ettelugemine ja selgitavad märkused tunniandja poolt. Näidatakse valguspilte Nr. 3 ja 4). Plakatkirja lugemisel tuleb näidata vastavate ridade peale, õpilastes tähelepanu äratamiseks ja nägemismälu töölerakendamiseks. Peale plakatkirja läbivõtmist tuleb õpilastele ette panna kordamisküsimusi läbivõetud aine kordamiseks. Plakatkiri varjatakse sealjuures tahvli tahaküljele. Nõuda täiuslisi (mõtet selgesti väljendavaid) vastusi. Peale seda seletab tunniandja edasi:

Niisama kui skeemil (näitab II astet) valge värv kaob musta sekka, samuti kadusid ka üksteise järele meie esivanemate vabadused ja inimese-õigused pärisorjuse pilkasse pimedusse. Pärisorja peale vaadati kui looma peale. Teadagi et niisugune elu meie vabaduse-armastajad esivanemad ajas meelegeite. Nad hakkasid kurnajate vastu mässama. Sõjakad saarlased korraldasid kolm suuremat mässu, mis skeemil punaste nooltega (näidata) ära tähendatud. Kuid kõik need vastuhakkamised suruti raudrüütlite ja nende käsilaste, mõisnikkude poolt kuulmata karmusega maha. Mässajate harilik karistus oli surm koledate piinamiste tagajärjel.

Viimaks korraldasid meelegeitele aetud eestlased suurema ülemaalse vabanemiskatse, mis tuntud Harju mässu ehk Jüri-öö nimetuse all. See algas Jüri-ööl Harju maal mõisade põletamisega ja mõisnikkude tapmisega ning levines varsti üle kogu maa.

Koguti umbes 14.000-line malev, soomlased ja venelased lubasid ka appi tulla. Et mäss varem algas kui kavatsatud, jäid abiväed hiljaks. Mässulised said Tallinna all raudrüütlite käest rängasti lüüa. Hirmsad karistused said kogu rahvale osaks ja kauaks ajaks oli nüüd maha maetud orjusest vabanemise lootused. Harju mässu kaasmässudest on tähtsamad saarlaste mässud ja Viljandi mäss, mis aga lõppesid samuti õnnetult. Pärisorjus muutus nüüd veel raskemaks ja eestlastel algas pikk pime orjaöö (näidata skeemil).

Harju mäss kohutas taanlasi sedavõrd, et nad oma osa maad Ordule maha müüsid ja Eestimaalt koguni välja kolisid.

III. aste.

Pikk pime orjaöö. Eestimaal 4 üksteisega kaklevat peremeest. Vene-Liivi sõda.

Ordu valitsuse lõpp.

Pikk pime orjaöö kestis ilma vahelduseta üle 200 aasta. See oli kirjelda-

mata viletsuste ja hädade ajajärk, kus meie rahval inimese-õigused puudusid täiesti. Maa omandamise pärast tülitusid siis meie maal 4 valitsust: Riia piiskopp, Ordu, Poola ja Vene (näidata skeemil). Sõjakoledustele lisaks seltsisid veel nälg ja katk (näidata musta looklevat joont punastel äärtel).

See ajajärk lõppes Vene-Liivi sõjaga, kus Vene tsaar Johan Hirmus Baltimere maid kui häid kaubateid tuli oma alla heitma.

Ordu kui selleaegne meie maa suurima osa peremees oli sisemiste tülide ja priiskava ula-elu tagajärjel lagunemas, ja nähes et venelastele vastu ei saa, andis maa ära kolmele selleaegsele tugevale riigile: Rootsile, Taanile ja Poolale. See oli orduriigi lõpp. Venelastel puudus jõud maa uute peremeestega sõdimiseks ja nad lõpetasid sõja ilma et suuremat midagi oleksid võitnud.

(Järgnevad kordamisküsimused).

IV aste. Eestimaa mitme riigi vahel jaotatud. Poola valitsus Lõuna-Eestis.

Peale Vene-Liivi sõda algab ajajärk, kus Eestimaa oli 4 riigi vahel ära jaotatud. Need riigid olid üksteisega alatasa sõjajalal ja meie maa laastati lõplikult. Mõllasid nälg ja katk. Sellel ajajärgul kuulus Lõuna-Eesti Poola valitsusele (näidata skeemil). Poolamaal oli talupoegadel hoopis vabam ja parem elu, kui Eestimaal. Et ka eesti rahva orjapõlve kergendada, selleks pani Poola kuulus kuningas Stefan Bathori Lõuna-Eestis, mis tema alla kuulus, maksma kergendused, mis on kirjeldatud sellel plakatkirjal (keerab plakatkirja tahvli esiküljele):

(Vaata plakat lhk. 1000).

Ehkki need kergendused iseenesest küll suured ei paista olevat, ei tahtnud mõisnikud nende teostamist kuidagi sallida. Kuningas ei lasknud ennast aga eksitada ja karistas sõnakuulmatuid ning vastuhakkajaid mõisnikke valjult.

Poola kuninga poolt antud kergendused olid esimesed valguse kiired meie esivanemate pärisorjuse sünges öös.

Sel ajal oli meie maal juba luteri usk levinenud. Poolakad olid katoliiklased ja levitasid omalt poolt jällegi katoliiku usku, mis muidugi suurt vaenu esile kutsus luteri usu pastorite seas. Sellest siis ka pastorite poolt kirjutatud Eesti ajalooramatutes Poola valitsemise aja mahategemine.

(Järgnevad kordamisküsimused).

Poola aeg Lõuna-Eestis.

A. a. 1561—1625.

I. Poola kuningas Stefan Bathori kergendab eestlaste orjapõlve:

- 1) ihunuhtluse asemele rahatrahv;
- 2) talupoeg sai õiguse müüa oma põllusaaduste ülejääke;
- 3) käsk, et mõisnik ei tohi talupojale peale panna raskemat koormat, kui ta suudab kanda.

II. Poola valitsuse surve mõisnikkude ja luteri usu vastu:

- 1) levitati katoliku usku ja asutati jesuiitide kooled;
- 2) sõnakuulmatuid mõisnikke karistati valjult (saadeti maalt välja).

III. M. J. Eisen tõendab:

„Poola valitsuse all mõisnikud ägasid.“

(Järgneb plakatkirja lugemine tunniandja poolt ja selgitavad märkused).

Vana hea Rootsi aeg. Suur Põhja sõda.

Meie maa neljast peremehest kujunes kõige tugevamaks Rootsi valitsus, võites sõjas taanlased ja poolakad ning heites Eestimaa tervelt oma alla. Esimene kord ajaloo kestel saab meie maa kindla valitseja. Rootsi valitsuse ajajärk meie

maal on tuntud rahva seas „vana hea Rootsi aja“ nimetuse all ja sellest ajajärgust on meie rahval head mälestused Rootsi valitsuse poolt siinse talurahva kasuks toime pandud uuenduste ja kergenduste tõttu. Neid uuendusi ja kergendusi kirjeldab plakatkiri (keerata see plakatkiri tahvli esiküljele):

Vana hea Rootsi aeg.

A. a. 1629—1710.

I. Uuendused ja kergendused:

- 1) kohtukorraldus (Tartu ja Stokholmi õuekohtud, maakohtud, silla- ja haagrehikohtud);
- 2) koolikorraldus (Tallinna gümnaasium; Tartu ülikool, esimesed rahvakoolid, rahvakooliõpetajate seminar);
- 3) eesti kirjakeel ja esimesed eestikeelsed raamatud;
- 4) suurem osa mõisamaid ($\frac{5}{6}$ mõisasid) tunnustati riigi omaks;
- 5) vakuraamatud (riik määras maksud kindlaks);
- 6) talurahvale anti õigus müüa enda põllusaaduste ülejääke;
- 7) Rootsi kuningad kavatsesid eestlasi vabastada pärisorjusest Rootsi-maa eeskujul;

II. Kõigele sellele panid mõisnikud ägedalt vastu.

III. Õigused ja heateod kirikule:

- 1) luteri usk tunnustati riigiusuks, teiseusulisi ei sallitud;
- 2) kirikuõpetajatele anti ametitasuna tarvitada muu seas suured mõisade taolised maatükid;
- 3) kirikuõpetajad said õiguse karistada koguduse liikmeid (rahatrahv ja pakkupanemine).

IV. Rahvas hindas Rootsi aega nõnda:

„Rootsi aeg oli vana hea aeg. Kui maha kukkusid, võisid oma loaga üles tõusta.“

(Järgneb plakatkirja lugemine ja selgitavad märkused).

Nagu näha oli Rootsi valitsusel palju head tahtmist talurahva põlve kergendamiseks Eestimaal. Mõisnikkude vihase vastuseismise tõttu ei saadud aga kõiki kavatsusi kaugeltki mitte teostada. Lootusrikas ja palju töötav oli see aeg aga meie rahvale ometigi. Rootsi valitsusel oli koguni kavatsus pärisorjust Eestimaal hoopis kaotada, kuid sellest kavatsusest tõmbas kriipsu läbi suur Põhja-Sõda.

Mida Vene tsaar Johan Hirmus oli sunnitud pooleli jätma, seda teostas suurim Vene valitsejatest Peeter Suur: ta heitis Põhja-Sõjas meie maa Vene riigi alla rohkem kui 200 aastaks (näidata skeemil). (Järgnevad kordamisküsimused).

Vene aeg. Pärisorjus kõveneb.

Vene valitsuse alla sattudes muutus meie rahva orjapõli õieti raskeks; tulid kätte jällegi täielised pärisorjuse ajad, kus eestlastel mingisuguseid õigusi ei olnud. Pealegi oli maa suurest sõjast, näljast ja katkust sedavõrd laastatud ja elanikkudest tühi, et Tallinnast Narvani pole kuulda olnud kukelaulu.

Rootsi valitsuse poolt talurahva heaks maksuma pandud uuendused ja kergendu-

sed tühistati otsekohe Peeter Suure poolt mõisnikkude meeleheaks nende äraandliku tegevuse eest Rootsi valitsuse vastu. Suurenes ka talupoegadelt mõisnikkude kasuks nõutav töökoorem (killavoorisid mõisnikkude viina vedamiseks Petrogradi, Soome ja isegi Rootsi). Nii kestis raske orjapõli Vene valitsuse all üle 100 aasta, kuni pärisorjuse kaotamine tõi veidi muudatust, värsket, elustavat õhku.

Teorjus (linnupriius).

Peale Napoleoni sõdasid hakati muu seas ka Venemaal kaaluma pärisorjuse kaotamise küsimust.

Balti mõisnikud löid kartma, et Vene valitsus Baltimaadel pärisorjust kaotades ka vast ehk mõisnikkudele kuuluvaid maid rahvale hakkab välja jagama, ja et riigi seaduseandlusest ette jõuda, töötasid ise omal algatusel välja pärisorjuse kaotamise seaduse. See seadus saigi meie rahva orjuse ajaloos teorjuse või linnupriiuse nime all tuntud ajajärgu aluseks.

Teorjuse tekkimist kirjeldab see plakatkiiri (keerab plakatkirja tahvli esiküljele).

Teorjus (linnupriius).

A. a. 1819—1856.

Algas peale „Napoleoni sõdasid.

I. Mõisnikud töötasid välja (kartsid, et pärast teeb seda ehk Vene valitsus ja siis juba nende kahjuks) ja keiser Aleksander I kinnitas:

„Eestimaa Tallorahva Seadmissed“:

- 1) mõisnik kaotab õiguse talupoja isiku üle;
- 2) talumaa saab mõisniku kitsendamata ja piiramata pärisomanduseks;
- 3) maa tarvitamist korraldab vaba kontrakt — leping — mõisniku ja talupoja vahel.

II. Kokkuvõte:

- 1) talupoja ihu sai vabaks, talupoja maa sai mõisnik;
 - 2) „Vana hobune, uus sadul“ — ütles rahvas.
- (Järgneb plakatkirja lugemine ühes selgitavate märkustega).

Teorjuse aeg oli meie rahvale eriti raske aeg. Talupoeg oli sunnitud mõisniku käest maad rentima hinna eest, mis mõisnikul meelde tuli nõuda. Rendilepingud tehti ainult aasta peale ja rendiks nõuti tööd mõisniku põllul ja igal mõisa majapidamise alal. Keskmise suurusega talukoha pealt tuli teha mõisale korralisi teopäevi ja abitegude päevi kokku umbes 700 tööpäeva. Peale selle tuli mõisnikule viljaga ja loomadega maksusid maksta meie raha järgi umbes 35—40 tuhat marka. Koha pealt oli ka veel tasuda kirikumaksud, kanda

teesillutamise, sõjaväe killavooride j. n. e. kohustused.

Mõisniku heaks tuli orjata peremehel, perenaisel, sulasel, tüdrukul ja teopoisil päevad kui ööd. Vähe jäi aega oma töödeks üle. Mõisa heaks tehtava töökoorma parast hüütigi seda aega teorjuse ajaks ja linnupriiuseks sellepärast, et siis talupoeg niisama ilma varanduseta ja õigusteta isiklikult vaba oli nagu lind oksa peal. Harilik karistus oli ihunuhtlus, mida mõisnik võis määrata oma äranägemisel. Mõisade juures korraldati sagedasti nõndani-

metatud peksupäevi. Ühe sarnase päeva peksu toimingut kujutab ka pilt, mida teile siin näitan. (Näidata valguspilt Nr. 5 ja selgitada sisu lühidalt).

Sellel isiklikul priiusel oli aga siiski suur tähtsus, sest siit peale avanes talupojal võimalus vabalt ametit valida, elukohta muuta ja varandust koguda, kuigi ta esialgul oli sunnitud jääma põllumeheks ega tohtinud linna või teise kubermangu elama asuda; see õigus tuli vähe hiljem.

Rahutused.

Raske teorjuse tagajärjel tekkisid talupoegade seas rahutused. Suuremad nendest on Pühajärve sõda (1841 a.) ja Mahtra sõda (1858 a.), kus talupojad mõisnikkudele vastu hakkasid ega tahtnud enam tegusid teha. Rahutused suruti aga Vene sõjavägede poolt peagi maha; vastuhakkanutele anti armutult peksa (kuni 500 kepihoopi), paljud saadeti Siberisse.

Parandust ja selle järele täieliku pöörde tõi Vene valitsuse poolt 1868 a. maksma pandud „Eestimaa talurahva seadus“, mis osa maad talumaaks määras, teorendi asemel raharendi seadis ja talupoegadele õiguse andis maad pärisomanduseks osta.

Ärkamisaeg.

Selle seaduse mõjul talupoeg nagu ärkas ja virgus uue jõuga tööle. Talukohtade ostmine läks hoogu. Selleks koguti ööd ja päevad suure hoolega tööd tehes kopikhaaval raha. Hakati nõudma haridust. See ajajärk on lootusrikas ärkamisaeg. Eesti rahva hulgast tõusid esimesed haritlased ja seltskonnategelased (Dr. Fählmann, Dr. Kreutzvald; Jansen, Dr. Hurt, Jakobson j. t.). Eestlastes tärkas tugev rahvustunne, mis võimsalt vastu pani ka venestamise survele. Ilmasõjas ja sellele järgnevas revolutsioonis purunes Vene riik. Meid tahtsid hävitada vene enamlus ja Saksa okupatsioon, siis punaväed ja meie põlised vaenlased — Balti mõisnikud Landeswehri abil. Kõik asjata. Meie rajame Eesti iseseisva vabariigi, võidame Vabadussõja, teeme rahu venelastega ja algame oma riigi ülesehitamiseks loovat tööd. Alles siis pääseme meie teorjusest ja võõraste vägivallavalitsusest, kui meie ametasutuste peal lehvima pääses Eesti vabariigi sini-must-valge lipp. Uuesti jõudsid meile kätte päikesepaistelised iseseisvuse päevad, uus kollast värvi aste Eesti paljukannatanud rahva ajaloo astmestikul (näitab).

Kokkuvõtte ja lõppsõna.

Pange tähele vahet muistsest iseseisvust ja praegust iseseisvust kujutavate astmete vahel. Esimese ümber puuduvad terashallid ribad. Need terashallid ribad tähendavad meie kaitseväge. Sellest kaitseväge terassoomusest pörkas 1. dets. 1924. tagasi rajatagune punane nool, kuid ta on ikkagi jälle meie pihta sihitud ja sellepärast tuleb meil, kaitseväelastel, valvel olla, et nool meid ettevalmistamatudena ja ootamatalt ei tabaks.

Meie esivanemate iseseisvuse kaotamise põhjuseks olid:

- halb riikline korraldus,
- üksmeele puudus rahvas,
- lahinguvõimsa kaitseväge puudumine ja
- vaenlasest halvemad sõjariistad.

Need põhjused igatahes ei tohi meie kodukaitsjatele tulevikus mitte enam takistajateks olla; selle eest hoolt kanda on meie igaühe kui riigikodaniku pühaim kohus.

Ajamerde on vajunud ka orjaaja viletsused. Pilte sellest ajast laseme meie oma vaimusilma ette kerkida hoiatusena, et valvel oleksime oma iseseisvust ükskõik missuguse vaenlase vastu kaitsma.

Veel on Eestimaal järel vanu teorjuse aegseid viletsaid talutaresid, kuid ka need kõdunevad varsti. Näitan teile paar pilti meeldetuletuseks sarnastest orjuse aegsetest elamustest (valguspildid №№ 6 ja 7. Piltide näitamist saadavad lühikesed sisulised märkused tunniandja poolt).

Kujukaid pilte annavad endisest orjaajast ka meie esivanemate loodud rahvalaulud. Loen teile ühe nendest ette:

Teorja õhkamine.

Oi meie ilusa härra,
 Oi meie punam proua,
 Oi meie saleda saksa,
 Hõbenupu noori härra,
 Kuldapitsi preilikene!
 Tõuske üles tooli peale,
 Saage üles saali peale,
 Tõuske valda vaatamaie,
 Kuidas valda vaevatakse,
 Kihelkonda kiusatakse,
 Pisikesi piinatakse,
 Rammetumaid raisatakse:
 Pihad peened peksetakse,
 Õlanukid nokitakse,
 Käevarrad vaevatakse!

Piilus keppi pihlakane,
Tutjus keppi tomingane,
Helkis keppi eiergane
Minu peenta pihta mööda,
Vaese käevarta mööda,
Orjapoisi õlgu mööda.

Nende kohutavate ja hoiatavate piltide kõrval pakub aga meie orjuse ajalugu meile ka tröösti ja õpetust raskeil elupäevil.

Meil armastatakse tihtipeale kaevata töörohkest ja elamisraskustest, kuid just siin peetagu meeles, et praegused raskused on lapsemäng nende kõrval, mida tuli kanda meie esivanematel alles mõnikümmend aastat tagasi. Vanu eestlasi on aidanud kõikidest raskustest üle saada ja sealjuures veel edeneda ja are-

nedagi nende haruldane visadus ja sitkus, suur tööarmastus, usinus ja kokkuhoidlikkus.

Jõudu vastupanuks võõrale vägivallele ja selle alt vabanemiseks andis meile rinnus kustumatult leegitsev isamaarmastus, tung iseseisvusele ja vabadusele ning vankumata kindel lootus parima tuleviku peale.

Need meie esivanemate vaimuomadused ja nende kangelasteod võitluses iseseisvuse ja vabaduse eest olgu meil alati eeskujuks, mispärast

nende mure muljutused,
nende piina pigistused,
nende vaevad, väsimused
kostku meile kustumata!

Veel sideteljest.

Paaris viimases ja ühes vanemas „Sõduri“ numbris (Nr. 7/8, 40/41 ja 42.) vaidlevad kaks „Sõduri“ kaastöölist küsimuse juures, kas sideteljel olla või mitte olla meie oludes.

Lubatagu ka minule avaldada sel puhul mõned märkused.

„Sõduris“ 7/8 väitas R. T. algul, et sidetelg ei ole meile soodus, ei ole paindub jne., ning kinnitas lõpul, et rügemendiüleml koos sideülemaga peavad enne oma tegevuse rajoonis välja selgitama juba olemasolevad liinid ja alles siis oma liinide ehitamisele asuma sidetelje näol. Kuidas sellest aru saada? Algul: sidetelg meile ei sobi, ja lõpuks ehitatakse siiski sidetelg? Hiljem „Sõduris“ 42 tuleb aga R. T. otsusele, et tema „põhimõtteliselt“ sidetelje vastu ei ole olnud, eriti kui kõne all on üksused rügemendist allapoole. Kuid diviisis R. T. ei soovita tarvitada sidetelje meetodi, sest et see meetod jõudude ja materjalide kokkuhoiule kaasa ei aita.

Rääkides sidepidamisest meie diviisis R. T. laseb paista, et see mis kohane mõnes välismaa diviisis, meie diviisile ei sobi. See on õige, kuid ainult siis, kui meie meelde tuletame, et mõne lääneriigi ja meie diviisi vahel suur vahe on. Sarnaseid üksusi, nagu seda oli meil Vabadussõjas diviis, oma ülesannete ja koosseisu poolest nimetatakse välismaal kas korpuseks, armeeks või koguni rindeks. Näidaku lugupeetud R. T., kus soovitavad prantslased või sakslased oma määrustikkudes, et korpus, armee või rinne normaalselt sidet peab sidetelje meetodi järgi. Kui seda silmas pidades, siis on loomulik, et ka meie selles küsimuses Euroopast ette ei peaks tükkima ning, näiteks, välismaa korpusele sisu-

liselt vastavale üksusele — meie diviisile — sidetelje sunduslikuks tegema.

„Sõduri“ leheküljel 916 R. T. toob kaks skeemi, missuguste abil sidetelje pooldajaid R. T. poolt n. ö. lüüakse. R. T. näitab siin, et teostades sidet diviisis esimese süsteemi järgi, meie saavutame kahekordse tööjõu ja materjalide kokkuhoiu.

Kõigepealt seaksin üles küsimuse, kas on võimalik oletada, et meie diviisil tegutseks normaalselt 11—12 kilomeetri laiusel rindel, nagu see skeemil näidatud? Arvatavasti mitte. Sellepärast loen R. T. poolt toodud skeeme maksvaks ainult meie rügemendi kohta. Võrreldes nüüd mõlemaid skeeme, tundub et R. T. esimese skeemi lihtsuse ja kokkuhoidlikkuse äranäitamiseks selle skeemi puudulikuks on toonud. Minule näib nimelt, et kui R. T. teise skeemi juures eelkeskjaama ettenihutamist „loomulikult“ tarvilikuks peab juba neljakilomeetrilise edasilikumise järele, et luua skeemil näidatud otseühendusi pataljonide vahel ja et maha kerida kiiremas korras kaudsed ühendused a—a₁ ja b—b₁, siis peaks ka esimesel skeemil otseühendused pataljonide vahele tõmbama sarnaselt, nagu nad skeemil Nr. 2 tähtedega d ja e on märgitud. Kui meie neid ühendusi ei ehita, siis peaksid naaberpataljonide ülemad kõnelema omavahel läbi rügemendi keskjaama, kasutades juhesid, mille pikkus on 4+10,5+7+4=25,5 kl.

R. T., kui endine sideülem teab, et seda välikaabli juures raske on teostada. Olles sunnitud just välikaabli tehniliste tingimuste tõttu ehitama esimesel skeemil näidatud hüppe järele põikühendusi 4,2×2=8,4 klm, saame et meil

esimese skeemi järgi maha kerida tuleb ühes põikühendustega $12+8,4=20,4$ klm kaablit. Sidetelje süsteemi juures (skeem 2) ei näi aga sugugi tarvidust olevat juba 4 klm hüppe järele põikühenduste tõmbamiseks, sest naaberpataljonide ülematel tuleks omavahelisteks kõnelusteks kasutada juhesid $4+4,2+4=12,2$ klm pikkuselt (esimesel skeemil 25,5 klm), mis välikaabli juures veel täielikult kindlustab korralikku sidet. Põikühendused tuleks luua umbes 8 klm-lise hüppe järele, sest edasi minnes muutub välikaabli kaudu naaberpataljonide vastastikune kõnest arusaamine raskeks. R. T. on minu arvates liinide mahakerimise juures ette võtnud ühe hädaohtliku samm: ta on oma rügemendi seljataguse ühenduse c üles kerinud. See ühendus peaks paigale jääma seni, kui diviisi sidekompanii ta üle pole võtnud (üleskerimise kogusummas ühendus c küll ei figureeri, nii et siin ka lihtsa trükiveaga tegemist võib olla).

Kuid kas ei võta R. T. mitte liig vara ette juhede a— a_1 ja b— b_1 , üleskerimist (skeemil 2), ning kas ei tule ka esimesel skeemil parajal ajal, kui põikühendused loodud, ühendused a— a_1 ja c—b (tähed a_1 ja b_1 panen skeemile Nr. 1 analoogiliselt skeemile Nr. 2) üles kerida?

Et näidata, kuidas arvud sel juhtumisel kujunevad, teen väikese arvestuse, oletades, et meie rügement mitte nelja, vaid kaheksakilomeetrilise hüppe on teinud.

algseisakust kaks põikühendust, kokku 8,4 klm, — üldse maha pandud $24+8,4=32,4$ klm kaablit. (Vaata skeem 3.)

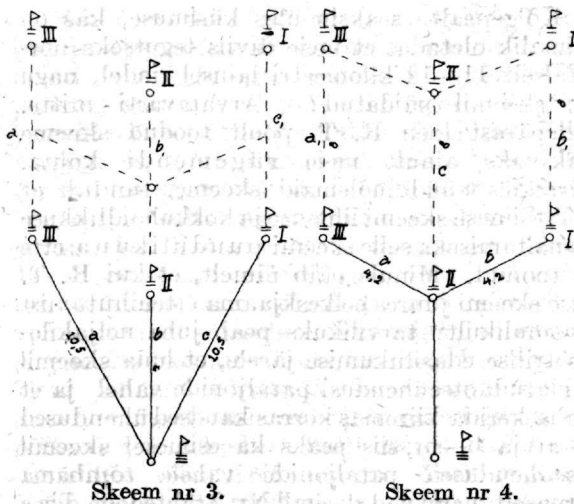
Üles tuleb kerida kaks endist pataljoni ühendust põikühenduse taga ehk $(10,5+4) \times 2=29$ klm ($a+c+\frac{1}{2}a_1+\frac{1}{2}c_1$).

Teise süsteemi juures tuleb maha panna $8 \times 3=24$ klm + 8,4 klm või samuti üldse 32,4 klm kaablit. Üles tuleb aga teise süsteemi juures kerida hiljem (edaspidise pealetungi juures) loodud ühendustest $(8 \times 2=16)+(4,2 \times 2=8,4)$ klm ehk üldse 24,4 klm ($a+a_1+b+b_1$)... > ja seega 4,6 klm vähem, kui endise süsteemi juures. (Skeem Nr. 4.) Töörohkuse vähendamise kaabli üleskerimisel 4,6 klm võrra ei tohiks siiski asja lõplikult ja vastuvaidlemata otsustada sidetelje meetodi kasuks, vaid ainult konkreetne olukord peab lõplikult määrama kindlaks, kas töötada sidetelje süsteemi järgi, või kasutada mõnd teist süsteemi alluvate üksuste ühendamisel traadiga. Meie ei tohiks mitte a priori oletada, et meie väeosadel tuleb tegutseda täielikus tühjuses alaliste juhede suhtes (sarnase vea on teinud R.T. „Sõduris“ Nr. 7/8, oletades et Võrust idapoolse alalise juheseid ei ole), vaid peame baseeruma alalise võrgu peale, ning ainult see baas igal üksikul juhusel määrab kindlaks kuidas meie peaksime edasi töötama, et kiirelt luua sidet oma allüksustega ja naabritega.

Ka lugupeetud —n „Sõduris“ 40/41 minu arvates kaldub äärmusse. Ta ei salli ühtki teist süsteemi, välja arvatud sidetelje süsteem. Sarnane „sallimatus“ on samuti hädaohtlik, eriti veel kui arvestuste ja töö lihtsustamiseks diviisi sidetelje suunas varemalt siin veetud „juhede vihu“ asemel töötades „minimaalse materjali ja meeste arvuga“ ainult ühe kahejuhulise liiniga keeruliste simultaneerimiste juures läbi saada kavatsetakse (3 telefoni + 1 telegraaf või 2 telefoni + 2 telegraafi ühel liinil.)

Isiklikult mina välioludes sarnaseid „kunsttükke“ veel näinud ei ole, ja sellepärast näeksin heameelega, kui -n mõnel lähemal välilõppusel sidepataljonis, töötades väliabinõudega ning sarnase meeskonna arvuga ja kiirusega, nagu ta „Sõduris“ ette toob, kõigile, kel asja vastu huvi on, demonstreeriks tema poolt soovitatud juhede vihu ära kaotamise võimalusi.

Siis tuleks ka R. T. arvatavasti heameelega meiega kaasa ja nii lahendaksime koos maastikul mitmegi sarnase üksikasja tõsise erikaalu ja tähtsuse, mis kabineti või laboratooriumi oludes lihtsalt ja kergelt lahendatavad näivad olevat.

Esimese süsteemi juures tuleb maha panna iga pataljoni jaoks 8 klm, kolme pataljoni jaoks (või kahe pataljoni ja eraldi keskel liikuva rügemendiülema komandopunkti jaoks) kokku 24 klm. Kuna kõnelemine naabritega juba neljakilomeetrilise liikumise järele võimatuks muutub, siis tõmbame nelja kilomeetri kaugusel

Lahingtegevuse alad, mis väärivad rohkem tähelepanu.

Manöövrite kogemustel.

Käesoleva aasta manöövrid on möödas. Neist on kirjutatud „Sõduri“ veergudel. On selgunud alad, mis väärivad suuremat tähelepanu talvisel õppeperioodil, eriliselt ohvitseride sõjamängudel. Need oleksid: luure, side, maastiku kasutamine, eriväelike kasutamine ja käsuandmise ning käsukirjutamise tehnika.

Suured võidutegurid lahingus on tegevusvabadus ja ootamatus. Erilise tähtsuse omavad need kaks võiduelementi arvuliselt vähemale poolele. Ainult nende abil võib purustada arvuliselt tugevamat vaenlast. Mõlemate elementide saavutamiseks on tarvis head luuret ja kindlat sideteenistust.

Luure alal on palju eksimusi: paljud ei korralda üldse luuret ja paljudel on luurest vildak arusaamine. Esimene puudus on silmnähtav, ta ei nõua selgitust. Luureta on juht pime, ta ei suuda olukorda õieti hinnata ega teha otstarbekohast otsust, tal ei ole garanteeritud tegevusvabadus, ta võib sattuda iga minut ootamatuse ohvriks. Alates kompaniiülemast ja kõrgemale peab iga juht ka käsku saamata iseseisvat luuret toimetama, saates välja luureosad. Rühmaülem korraldab luuret vaatlejate abil.

Vildak arusaamine luurest väljendub selles, et luurele antakse ebaloomulikud käsud ja viimaseid täidetakse ebaotstarbekohaselt.

Käsuandja patustab, kui annab käsu: „Luureosadel asuda luurepositsioonile sinna ja sinna“. Ta röövib luurelt ta suurima tegevusabinõu: liikuvuse ja painduvuse. Järgmine sageli korduv nähtus on luure ülesande puudulik täitmine. Nõrk luureosa satub tugeva vaenlase peale, mis asub kaitsesisekorras. Luure algab üleoleva vaenlasega tulevahetust, mis kestab seni, kuni ise nõrkeb. Sammu 400—500 paremale ja vasakule liikudes on võimalusi vaenlasest nägematult mööduda ja isegi vaenlase seljataha pääseda. Kuid luureosal puudub püüe kobada, torkida, otsida. See on luureosade tegevuse üldine puudus: ei ole liikuvust, painduvust ja kavalust. Käsk luureosadele olgu lühike ja selge: 1) teated vaenlasest, 2) luure väljasaatja üksuse ülesanne, 3) luureosa ülesanne (Teha kindlaks, kas asub vaenlane teatud piiratud maaalal või teha kindlaks vaenlase asetuse nõrgemad kohad ja varjatud ligipääsuteid teatud kindlal maaalal jne.), 4) väljastumise aeg, 5) tegevuse kestvus, 6) kunas teateid saata ja 7) kuhu teateid saata.

Ei tohi unustada ka maastiku luuret. Meil tehakse seda peajasjalikult kaardi järgi. Maastikul selgub aga sagedasti, et kaart ei

vasta tõelisele olukorrale: on palju uusi teid, sildu; sood on kuivanud jne.

Side ala nõuab suuremat teoreetilist selgust ja praktilist treenerimist. Praegu tundub sel alal ühtluse puudus. Igal juhul ja sideülemal on oma sideloomise ja sideabinõude kasutamise viis. Puudub ühtlane arusaamine sideteljest, sidepunktidest ja teadetekogumise punktidest. Side korraldamise käsud kujunevad väga üldisteks: „Looge mulle kindel side“ või „Sidet pidada ratsa- ja jalakäskjalgedega, telefoni abil ja signaalidega“. Sarnane käsk ei ütle midagi. Tuleks vähemalt määrata kindlaks: kes, missuguste punktide vahel, kunas ja kuidas peab sidet looma. Raadiojaamade vastu tuntakse umbusaldust. Arvatakse, et liikuvast sõjas on raadiojaam koormaks. Sündmused muutuvad seal kiirelt, kuid raadiogrammi šifreerimine, edasiandmine ja dešifreerimine nõuab 3—4 tundi ja palju vaeva. Tuleks jõuda selgusele, kas see on nii.

Manöövritel on raske sundida inimest maastikku kasutama, sest puudub maasse naelutatav tina, teras ja tuli. Siiski peaksime tuld ette kujutama ja omama sellele vastavad harjumused. Maastiku kasutamine, eriti varjumine on tähtis osa lahingdrillist, see peab muutuma instinktiivseks ja seda tuleb valjult nõuda. On imelik näha, kui isegi ohvitserid jalutavad püsti vaenlase tule all.

Tuleks harjuda ka mõttega, et meid vaenlane varitseb alati õhust. Lahtised teed ja päevane aeg olgu kardetud. Praegu sünnib liikumine ikkagi peajasjalikult häädelt teedel, mis lahtised, ja tegevus sünnib peajasjalikult päeval.

Eriväelike õige kasutamine nõuab, et juhid tunneksid eriväelike omadusi. Mida kõrgem juht, seda suurema arvu väelike omadusi peab ta tundma. Komp. ülem peaks tundma jalaväe raskete relvade ja kahurväe omadusi; pataljoniülem — kahurväe, tankide, soomusautode omadusi; rügemendiülem — kõikide väelike omadusi. Kui neid omadusi ei tunta, siis kujunevad eriväelike sarnased kasutamise viisid: „Rügemendi ülemale on antud 1 komp. pioneere; ta jagab nad lihtsalt pataljoni vahel, andes igaühale 1 rühm. Pataljoniülem jagab need omakord kompaniide vahel, andes igaühale 1 jagu. Komp. ülemad ei tea lõppude-lõpuks, mis teha pioneeridega, kas edasi jaotada või anda ülesanne nagu: „paranda kõik vaenlase poole viivad sillad ja teed“.

Käsuandmise ning käsukirjutamise tehnika nõuab hoolsamat treenerimist. Käskude andmisel segatakse sagedasti ülesanne täitmise

viisiga. Kindral Reek, viibides manöövritel, pööras mitme ohvitseri poole selge küsimusega „Mis on teie ülesanne?“ ja vastus oli: „Minu ülesanne on täna kell 8.00 X külast välja astuda, liikuda Y külasse, välja valida seal kaitsepositsioon, seda kindlustada jne.“ See vastus ei rahuldanud kunagi kindralit. Vastus pidi olema lakooniline — „Minu ülesanne on kaitsta Y küla“. „Seda täidan järgmiselt...“

On ülesanne selge, olukord hinnatud ja leitud otstarbekohane täitmise viis, siis on tarvis seda väljendada küsuse selgelt ja arusaadavalt. See on käsukirjutamise tehnika. Siin vajame ikkagi kindlat käsukirjutamise šabloon. Šabloon ei ole küll sõjaasjanduses soovitatav, kuid see on maksev sõjaasjanduse ideelise, põhimõttelise külje suhtes ja kõrgema sõjakunsti alal. Sõjaasjanduse madalamail astmel, mis ikkagi teatud määral käsitöö, seal annab määrustik, teooria ja šabloon häid lähtekohti ja õigeid suuni. Šabloon ei tohi muutuda takistuseks; ta olgu alus, aga mitte tegevust piirav raam. Šablooniline käsuvorm on ülitarvilik; kirjutades selleta võib käsus kõik segi paisata ja selle teha raskelt loetavaks.

Nimede kirjutamisel tuleks tarvitada ainult nimesid, mis on kaartidel, kirjutades neid sõnasõnalt nagu seal on kirjutatud.

Kohtade määramine on raske ülesanne; tuleks nimetada peajasjalikult esemeid, mis maastikul kerge leida (metsaservad, jõed, teed jne.). Ei ole soovitatav anda asju, mis maastikul puuduvad. Näiteks „Valida positsioon „Simmo“ küla täht „i“ joonelt — „Peetri“ küla täht „t“ jooneni“. Kaardil on tähed, kuid maastikul puuduvad, ja neid tuleb ikkagi teiste esemetega abil oletada.

Meil puuduvad sõjaasjanduse alal kindlad terminid. Ühesuguse arusaamise loomiseks vajame neid tungivalt. Praegu nimetab üht ja sedasama tegevust üks „pealetungiks“, teine — „kallaletungiks“ ja kolmas — „ränna-kuks“. Vormaalselt, võib olla, ei saa seda ehk veaks lugeda, kuid ideeliselt sisaldab „pealetungi“ mõiste lähenemist vaenlasele, kontakti loomist vaenlasega, kallaletungi ja rünnaku. Kaitsepiirkondi nimetab üks „kaitsepiirkonnaks“, teine — „kaitseribaks“, kolmas — „kaitse-sektroiks“ jne. Eelseisva talve jooksul tuleks terminoloogias selgust nõutada.

R. M.

Sporditeaduslike aparatuuri tähtsus kaitseväge kehalise kasvatusnormeerimises.

Dr. Herm. Jürgenson.

Spordi teaduslikeks uurimusteks on vaja nii mõndagi aparatuuri, mis fikseerivad tulemusi keerlevate trumlite peal ja määravad objektiivselt üksikharjutuste tehnilisi tagajärgi.

Tihti on spordiarstidelt järele päritud nende uurimusmeetodite lähematest eriülesannetest, kuid vähe ehk mitte sugugi pole meil senini selle üle kirjutatud.

Spordiarsti kabinett oleks kõige pealt kunstniku ateljee, kus uurimise alla tuleks kõigi modern-meditsiiniliste aparatuuride abil mitte kivist skulptuurteos, vaid katmata inimkeha.

Spordiarstiline eriala oleks nii siis meditsiinilisest vaatekohast eestkätt just füsioloogiline eriala, spordiarst seega füsioloog, katsete korraldaja elava inimese juures; spordiarst, tähendaksin veel, oleks ühtlasi ka hügienist, positiivse hügieeni seisukohalt, kes mitte ainult normisid välja ei tööta ning sihtjooni ei raja epidemioloogilistes uurimustes välisilma kohta, vaid neid ka igal konkreetsel juhul üles seada katsub kehaharjutuste toime ja nende terapeutilise üksuse äärmääramiseks.

Ses suunas võiks praktilist ja elunõuetele väga lähedalt seisvat spordiarstlist tegevust nimetada eksperimentaalseks hügieeniks. Spordiarstlikes kabinetis peavad käsitada olema kõik tarvilikumad füsioloogilised aparaadid, elektrivool j.n.e. Võistluste juures muutub spordiarstlikeks uurimismiljööks juba staadion, ujumisbassein, murdmaastik jne.

Spordiarst peab järelikult ka ise olema tegev-sportlane (väljamaal ka nõutakse seda), kel ei puudu ka huvi oma uurimisala vastu. Ainult neil eeldustel on kindlustatud uurimuste ja sporditeaduslike töö edu, saadud kogemuste läbitöötamine ja uute põhimõtete ülesseadmine.

Puhtteaduslikeks uurimusteks sel alal on tarvis, samuti kui füsioloogiaski, ka lõikusi elavate loomade kallal jne. Toome lihtsa näite füsioloogiast, et selgitada kehalise kasvatusküsimuse kuuluvust esijoones just füsioloogiasse ja ära näidata, et üldfüsioloogias on olemas eripeatükid (nagu liikumiselundite füsioloogia, soojustõpetus inimkehas jne.), mis määravad kehalist kasvatust teaduslikult.

Orav jookseb liikuvast trumliks telje ümber keerlevas ümarguses kastikeses seni kuni ta kokku variseb ja surema hakkab. Võtame nüüd ta lihase, õõrume selle vedelikuni peeneks, pritsime enne veel ekstraheerides nüüd saadud vedeliku vastavas kvantumis tervele oravale naha alla, siis näeme, et ta seejärele varsti sureb. Siit järeldus: väsimuse juures tekivad organismis mürgid.

Sportiteaduslike ala käsitamist tuleks meilgi kaitseväes hakata nõudma vastavate erijõudude, arstide käest. Välismaa sportiteadusline liikumine (Saksamaa, Prantsusmaa jne.) on peamiselt just sõjaväe arstiteadlaste teene.

Asume nüüd siis lähemalt spordiarstlike aparatuuri juure.

Esimeseks tööks spordiarstlike uurimisel osutub fotograafilise ülesvõtte tegemine. Uuritav kehakultuuri harrastaja asetatakse suure, reljeefsete joontega millimeeter-paberitaha, hää valgustuspunkti lähedale ning tehakse temast kiirülesvõte. Võrreldes vastavate tabelitega võime saada ettekujutuse uuritava raassist. Ülesvõtte näitab veel ka lihaste proportsionaalseid vahekordi.

On ülesvõtte tehtud, tulevad tarvitusele antropomeetrilisteks uurimusteks tarvitataavad aparaadid (prof. R. Martin jne.). Pikkus, raskus, rinnamõõt, pihikute mõõdud, kõhusügavus jne. on siin muidugi esijärgu tähtsusega. Öhu mahu (capacitas) mõõduna tarvitatakse spiromeetrit; siis peaks mainima veel dünameetrit ning mõningaid teisi aparate, mis oma lihtsa ehituse tõttu tuntud ja tarvitataavad praktiliseltki väeosades, koolides jne.

Järgneksid füsioloogilised aparaadid, millel samuti ülisuur tähtsus spordiarstlike uurimustel: sfigmograaf, pletismograaf pulsi kurve saamiseks, sfigmomanomeeter vererõhu määramiseks, Zunzi respiratooraparaat, pneumohüdrokoop, pneumotachomeeter, pneumograaf jne., mis võimaldavad fikseerida ja registreerida hingamise ainetevahetust, kiirust, bioloogilist tüüpi. Südame elektriliste aktsioonvoolude äramääramisaparaat ühes Huthi elektrokardiograafiga ning rida teisi fikseerivad ja hindavad objektiivselt südame vereringvoolu tegevust.

Võiksime täiendusena ära märkida veel ka sarnaseid aparate, nagu spiroskoop (puhkumisjõu määraja, mis ühenduses manomeetriga) ja hingamissageduse (Atemfrequenz) äramäärajat maski.

Nüüd peatuksime vähe hingamismuskulatuuri ja üldse lihaskompleksi äramäärajate aparate juures. Osalt on neid nimetatud juba eespool, märgime veel järgmisi: hingamismuskulatuuri jõumääraja, hingamisrõhu rõhu-

fikseerija, lihaste sitkuse (Härte) äramääraja aparaat; ei tohiks spordiarstlike kabinetlaboratooriumis puududa ka mossoergograaf, lihastes väsimuse määraja.

Teadlikult jäid mainimata kõik perkutoorsed ning auskultatoorsed (koputamise ja kuulamise) instrumendid, mida tarvitatakse arstiteaduslike uurimustel igalpool, samuti ka Röntgen ja kõik tähtsamad füüsikaalsed-mikroskoopilised, bakterioloogilised uurimused, keemilised analüüsid, inimkeha erikaalu määramine jne., mis kõik täiendavad ülalnimetatuid.

Möödapääsmata vajadusena tuleb panna kõige tõsisemat rõhku uuritava ergukavalise seisukorra status praesens peale, millega seni vähe tegemist on tehtud. Antropomeetrilisi uurimusi tuleks kaitseväes seega täiendada ka kaitseväelaste ergukavalise põhjaliku uurimisega, nagu seda nõuab praegune modern-neuroloogia oma aparatuuriga. Suuremat kasu annaks aga närviarstide spordi-psühholoogilised uurimused just staadionil. Teatavasti komandeeritakse Sõjaväe Tervishoiuvalitsuse poolt arste teaduslikeks täiendamiseks ka Tartu ülikooli närvihaiguste kliiniku; just neid tuleks hiljem osaliseltki kaitseväe spordistaadionidele töösse rakendada.

Mitte enam tungides sügavamale sporditeaduslike uudismaasse, mitte ka puudutades lähemalt spordipsühholoogilist aparatuuri (mida tarvis läheb pisut vähem kui spordifüsioloogilisteks uurimusteks), tahaks loota, et meie kaitseväge siin nii mõndagi huvitavat esile toob, kuna tal käsutada terved ja elurõõmsad mehed. Peaks esijoones aga sõjaväe arste komandeerima täiendamisele, nagu see praegu on võimaldatud Tartu ülikoolis kahe aasta vältel kaitseväge kirurgidele, internistidele ja närviarstidele, nii meie oma ülikooli füsioloogia instituuti kui ka väljamaa sporditeaduslike laboratooriumidesse. See rohkendaks meie sporditeaduslike mõtlejat arstide peret, pealegi oleks töö perspektiivid just kaitseväes kõige jaialdasemad.

Kuid peamiselt on siiski tarvis, et kaitseväel oleks sporditeaduslikeks uurimusteks täieline komplekt aparatuuri.

Leiab viimane nõue väärilist tähelepanu, siis ei jää kehaline kasvatus kaitseväes ka tulevikus omas arengus seisatama. Ühtlasi oleks aga vastava aparatuuri muretsemisega ja arstide füsioloogia instituuti õppima saatmisega meie kaitseväge kehaline kasvatus ka sporditeaduslike õigustatud ja normeeritud.

Side organiseerimine jalaväerügemendi pealetungi-lahingus meie oludes.

R. Tomback.

Side organiseerimine pealetungi-lahingus on puht mehaaniline töö. Tagajärjed on ärarippuvad sellest, kui võrd on osatud rügemendis olemasolevaid jõude tööle rakendada, s. t. kuidas on rügemendi side-komandos läbi viidud tööjaotus.

Viimased manöövrid näitasid, et rügementides, kus side ülemad olid suutnud tööjaotuse tarvilikkusest aru saada, ka side hää oli. Pealetungi-lahing on liikuv lahing. Ette kujutades hargnenud rügemendi liikumas pealetungil ühelt joonelt teisele, saame umbkaudse idee sellest, missugune peaks olema side-komando organisatsioon ja tööjaotus. Meie näeme, et pealetungi-lahingus peab side organisatsioon olema äärmiselt paindub. Ta peab passima igale vasattekinud olukorrale. Side-komando organisatsiooni painduvuseks tuleks talle anda järgmine koosseis: rügemendi side-komando koosneks rühmadest, millede arv vastaks rügemendi pataljonide arvule, plus üks magistraal rühm. Operatsiooni ajal on side-rühmad vastavate pataljonide ülemate käsutuses, kellelt nad saavad ülesanded. Magistraal rühm on aga rügemendi side-ülema otsekoheses käsutuses ning loob ühenduse diviisi ülema eelkeskjaamast kuni rügemendi ülema eelkeskjaamani, või tarviduse korral kuni pataljoniülemani. Selle rühm ülesanne oleks ka ühenduse loomine rügemendi ülema komando- ja vaatluspunktidega ning rügemendi lahingukoosseisu mittekuuluvate allüksustega, nagu vooridega, staabiga, sidumispunktiga j.n.e. See rühm on ühtlasi rügemendi side baasiks, siit saavad pataljonide side-rühmad sidevarustusi ja meeskonnale täienduse.

Rahuajal magistraal rühm peaks koosnema:

- 1) liinivedajaid — 5 meest,
 - 2) liinikerijaid — 5 meest,
 - 3) liiniparandajaid — 4 meest,
 - 4) telefoniste — 6 meest,
 - 5) üleajateenijaid-allohvitsere — 2.
- Kokku 22 meest.

Märkus: Liinivedajad ja liinikerijad peaksid olema jalgratastel.

Pataljoni side-rühm jaguneb side jagudeks vastavalt laskurkompaniide arvule pataljonis, plus üks magistraal jagu, mille ülesandeks oleks ühenduse pidamine rügemendi ülema eelkeskjaamast kuni pataljoni ülema eelkeskjaamani, s. t. pataljoni sidetelje loomine ja korrashoid.

Rahuajal magistraal jagu peaks koosnema:

- 1) liinivedajaid — 2 meest,
 - 2) liinikerijaid — 2 meest,
 - 3) liiniparandajaid — 1 mees,
 - 4) telefoniste — 2 meest,
 - 5) üleajateenijaid-allohvitsere — 1 m.
- Kokku — 8 meest.

Kompaniide side-jagod loovad ühenduse pataljoni ülema eelkeskjaamast kuni kompaniiülemani. Kui arvesse võtta, et kompaniis kahejuhelist kaablit kaasas peab olema 2—4 klm, mida lahinguolukorras kompanii side-jao meeskonnal peale telefoniaparaatide seljas tuleb kanda, siis peaks kompanii side-meeskond küll koosnema 5 mehest, s. o. liinivedajaid — 2, liinikerijaid — 2, telefoniste — 1. Viimane oleks ühtlasi ka jao ülemaks. Seega oleks siis pataljoni side-rühmas (kui pataljonis 3 laskurkompaniid) — 23 meest. Side materjalide veoks oleks soovitatav anda iga rühma juurde üks ühehobuse veovanker.

Kokkuvõttes: et rügemendi (nelja pataljonilise) side-komando tõesti edukalt võiks tegutseda, eriti meie oludes, kus pataljonidel tihti iseseisvalt ning laiadel rinetel tuleb tegutseda, peaks ta koosseisu ülaltloodud põhjustel kuuluma: ohvitsere — 1, üleajateenijaid-allohvitsere — 6, meeskond — 108 meest, jalgrataid — 10, hobuseid — 6 (nendest üks ratsahobune) ja ühehobuse veovankreid — 5.

Ülaltloodud side-rühmade jaotus liinivedajateks, kerijateks j.n.e. on tingitud peaaesjalikult pealetungi-lahingu iseloomust. Liikumisel on side alalhoidmine tõesti raske, kuid eelkirjeldatud organisatsiooni juures siiski võimalik. Tänavused N diviisi manöövrid andsid meile selle tõenduseks kujuka ja ühtlasi ka õpetliku pildi. Olgu tähendatud, et pealetungi-lahingus peab see organisatsioon võimaldama meeskonnale täiesti mehaanilist tegevust, mis aga võimalik ainult siis, kui meeskond õppeväljal vastavalt on treeneritud ja hingeliselt kokku sulanud selle üksusega, millega tal vast ka tõelises olukorras käsikäes tuleb tegutseda.

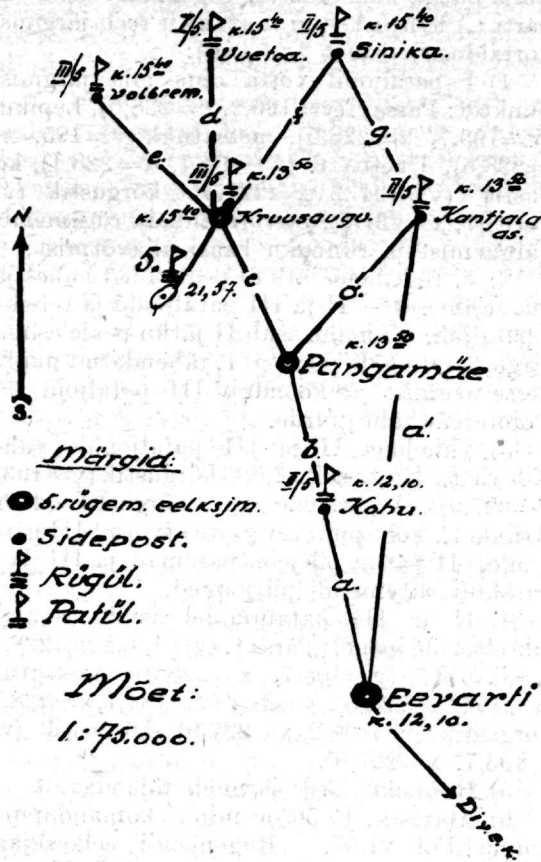
Sellest järgneb, et rügemendi side-meeskond peab harilikus, igapäevases olukorras olema koondatud ühe isiku, sider-ülema, korraldusse. Side-ülema ülesandeks on meeskonna tehniline kui ka taktikaline väljaõpe. Viimane osa meeskonna väljaõpetamisest peab sündima koos selle üksusega, mille juures

teataud sidemeeskonna osalt tuleks tegutseda lahinguolukorras.

Õppekavade kokkuseadmisel tuleks rügementides sellega tõsiselt arvestada, siis vast kaoks ka nähtus, et mõned meie pataljonide ülemad nendele alluvaid sideüksusi ei oska ärakasutada. Side loomisest rügemendi pealetungi-lahingus kindla ettekujutuse saamiseks lahendame konkreetne ülesanne.

Olukord on järgmine: III punane diviis tungib peale, et vallutada Tallinnat. Peale ägedaid lahinguid 28. septembril Harju-Jaani ja Kehra ümbruses läks vaenlasel korda end meist lahti kiskuda ja pimeduse kätte all Tallinna suunas liikumist jätkata.

5. rügemendi side skeem 30.9. k. 12.10—15.40. (kuni pataljonideni).

29. septembril k. 19 olid III pun. diviisi peajõud (4., 5. ja 6. rügement) välja jõudnud Raasiku-Pikvere ms joonele (kaart 1:126.000); ja eelosad Aroküla-Arovälja külade joonele. Esimeses järgus tungivad peale 4. ja 5. rügement, vahejoon nende vahel: Alavere, Pergele ms, Soosilla talud, Suuresti talud, Veskitaguse t., Jüri kirik, Dvigateli vabrik, kõik punktid juure arvatud 5. rügemendile. Diviisi vasakul tiival tegutseb ratsasalk. Vahejoon 5. rügemendi ja viimase vahel: Tuhala, Nappeli ms, Mõisaküla, Kurna ms, Jürveküla, kõik punktid juure arva-

tud ratsasalgaie. 6. rügement liigub teises järgus 4. rügemendi taga.

5. rügement puhkas 29/30 septembri ööl Pikavere ms ja küla ning Alave küla raioonis.

30. septembril k. 5.15 sai 5. rügemendi ülem diviisi ülemalt operatiiv käsu nr. 13, kus kästakse pealetungi jatakata ja k. 10 peajõududega mööduda Vaiti külast ja k. 17 välja jõuda joonele: Katku t., Lehmja küla — Rae ms. 5. rügemendi pealetungi toetavad: paremalt — 4. rügement, vasakult — ratsasalk.

Vaenlasest on teada, et ta end kiires korras kindlustab Lehmja ms, Jüri kiriku ja Lagedi as. ning ms joonel.

Sama käsu side punktis on öeldud:

a) diviisi side eelkeskjaam alates k. 10 — Pikavere ms., k. 13 Vaiti ms.

b) 5. rügemendi raadiojaama laine pikkus 500 mtr.

c) Tarvitada täna kuni k. 17 siffri nr. 6; k. 17—24 siffri nr. 3.

d) Täpne kellaaeg ja meteoroloogilised andmed antakse iga 6 tunni tagant, alates täna k. 5.

e) Teated esitada k.k. 5, 7, 9, 11 j.n.e. kuni korralduseni. Teated saata p. „a“ tähendatud diviisi side eelkeskjaamadesse. K. 10 saab 4. rüg. ülema k-do punkt olema Igaveres, ratsasalga ülema k-do punkt — Nappeli ms.

Diviisi ülema operatiiv käsust on võetud ainult see osa, mis ülesande lahendamisel tarvilik 5. rügemendi ülemale. Side loomisse puutuvad andmed on siin mahutatud operatiiv käsu side punkti. Puudub diviisi ülema eri side käsk.

See on jällegi seletatav pealetungi-lahingu iseloomuga. Kaitselahingus on võimalik välja töötada detailne sideplaan ja seda erikäsus avaldada, siin on aga aeg domineeriva tähtsusega. Iga käsk peab siin olema võimalikult lühem ja rohkemütlev. Liikuva sõja olukorras, nagu seda on ka pealetungi-lahing, ei jatku aega pikkade käsukirjade kirjutamiseks, seepärast antakse side kohta puutuvad andmed harilikult operatiiv käsu side punktis.

5. rügemendi ülem asus käsu saamisel Pikavere mõisas, kust tal olemas mööda kohalist liini telefoniühendus diviisi ülemaga (Kehra jaamaga).

Hinnates olukorda, otsustas rügemendi ülem pealetungi jätkata ilma hargnemata enne Patika küla, liikudes mööda maanteed üle Arovälja-Vaiti küla-Lehmja ms. peale harvendatud kolonnis, hüpetena:

I hüpe k. 10: peajõud Vaiti küla kohal — sealsamas ka rügemendi ülema k-do punkt ja telefoni keskjaam; eelosad — Kivita kõrtsi joonel.

II hüpe k. 11.10: peajõud Kivita kõrtsi joonel, side post — Kivita kõrtsis; eelosad — Patika küla loodeserval.

III hüpe k. 12.10: peajõud Patika küla joonel — eelosad Kantjala ms. joonel. Telefoni keskjaam Patika külasse.

Oma liikumise tagamiseks otsustab rügemendi ülem ratsakomandoga, millele juure annab ühe rühma raskeid kuulipildujaid, vallutada silda Pirita jõel Patika küla kohal ja toimetada luuret Lehmja ms. suunas. Avangardis liigub I pataljon.

See oleks lühidalt 5. rügemendi ülema käsk lähenemiseks, kus ta liikumise korra ja side loomise kava ühekorraga kindlaks määrab. Sama käsu sidepunktis kordab ta diviisi ülema op. käsu pp. „a—d“ ja „F“ üldiseks teadmiseks ja määrab kindlaks aja tähtajaliste teadete esitamiseks.

Rügemendi side-ülem kutsub k. 5.30 magistraal rühma vanema oma juurde ja teeb sellele järgmised korraldused:

1) Rügemendi peajõudude pea möödub Pikvere ms. k. 7. Rügemendi telefoni keskjaam jääb Pikvere ms. üles kuni diviisi eelkeskjaama avamiseni, s. o. k. 10-ni. Siia jäävad 2 telefonisti ja liinikerijad.

2) Diviisi eelkeskjaama avamisel k. 13 Vaiti mõisas kerida meie liin kuni viimase punktini maha või anda vastava arvu kaabli vastu diviisi side meeskonnale üle; ühendada ots diviisi eelkeskjaamaga ja oodata minu korraldusi.

3) Telefonistidel k. 10 rügemendi keskjaam Pikvere ms. maha võtta ja liikuda peajõududele järele.

4) Liinivedajatel ühes peajõudude liikuma algamisega vedada kaabliliin kuni Vaiti küalani, kus k. 10 keskjaam üles seada.

5) Vaiti külast edasi liikudes kaabelliin edasi viia kuni Kivita kõrtsini, kus telefoniaparaat üles seada.

6) K. 12.10 peab liin ulatuma Patika küalani, kus minu erikorraldusel üles seada telefoni keskjaam.

7) I pataljoni magistraal jao liinikerijad jäävad minu korraldusse.

8) Raadiojaam jääb kuni k. 10 üles Pikvere ms., kust siis üle viia Vaiti külasse ja oodata minu korraldusi. Kuni k. 17 tarvitada šifrit nr. 6.

9) Ühendust ratsarügemendiga peavad mootorratturid M. ja N. M-il kohe välja sõita Napeli ms., kus ilmuda ratsasalga sideülemale.

5. Rügemendi side ülema korralduste selgitamiseks olgu tähendatud järgmist: p. 2-se kohta — loomulikult peaks diviisi juhatus ise oma liini vedama diviisi eelkeskjaama edasinihutamise suunas. Käesolevas olukorras aga liigub diviisi eelkeskjaam 5. rügemendi liikumise suunas, mis-

tõttu Pikvere ja Vaiti ms. vahel tuleks ühel ajal diviisil oma liin vedada ja rügemendil nüüd üleliigsena osutuv liin maha kerida. Seega tuleks kilplaste tööd teha. Jõudude kokkuhoiu mõttes on soovitatav vastava arvu kaabli üleandmine ühelt osalt teisele. P. 7. kohta — I pataljoni magistraal jao liinikerijad peavad jääma selleks rügemendi side ülema korraldusse. I pataljon, liikudes lähenemisel rügemendi avangardis ning vedades enesega kaabelliini ühenduse pidamiseks peajõududega, peab rügemendi eelkeskjaama edasinihutamisel oma liini maha kerima, või kui olukord lubab, rügemendi magistraal rühmale keritud kaabli vastu üle andma. Viimane moodus ei ole aga igakord võimalik. Käesolevas olukorras küll.

K. 12.10 5. rügement jõudis peajõududega välja Patika küla joonele; rügemendi ülem (Eevarti t.) hinnates maastikku teeb järgmised korraldused (kaart 1:25.000):

1) I pataljonil võtta oma alla järgmised punktid: Parsa t. ($y=196,2$, $x=228,5$), Lepiku t. ($y=195,7$, $x=228,5$), metsatukk ($y=195$, $x=228,5$), Uuetoa t. ($y=194,7$, $x=228,1$), kõrgustik ($y=194,2$, $x=227,9$), kõrgustik ($y=193,7$, $x=227,9$), et võimaldada rügemendile hargnemist ja rünnaku baasi allavõtmist;

2) 5. rügement jätkab poaletungi kahes järjus: esimeses — II ja III pataljonid ja teises — I pataljon. Viimane asub II järku peale esimese järgu pataljonide poolt p. 1. tähendatud punktidesse asumist ja koondub III pataljoni taha Volbremäe talu juurde.

3) Vahejoon II ja III pataljonide vahel: Kõngu t., kõrgustik 26,58, kõrgustik ($y=193,7$, $x=227,9$), Volbremäe t., kõrgustik 21,57, Kriivle t., kõik punktid juure arvatud III pataljonile. II pat-ni piirjoon paremalt ja III-da — vasakult rügemendi piirjooned.

4) II ja III pataljonidel asuda rünnaku lähtebaasile joonel: Parsa t. ($y=196,2$, $x=228,5$), Lepiku t. ($y=195,7$, $x=228,5$), metsatukk ($y=195$, $x=228,5$), Uuetoa ($y=194,7$, $x=228,1$), kõrgustik ($y=194,2$, $x=227,9$), kõrgustik ($y=193,7$, $x=227,9$).

5) Rünnaku käsk järgneb täiendavalt.

6) Alates k. 13.30 on minu komandopunkt kõrgustikul 21,57. Rügemendi eelkeskjaam k. 13.50 Pangamäe talus; sidepostid: II pataljonile Kantjala as., III pataljonile — Kruusaugu talus; K. 15 rügemendi eelkeskjaam Kruusaugu t.; sidepostid: II pataljonile Sinika ja III pataljonile Volbremäe talus. Mõlemad sidepostid peavad avatud olema k. 15.40. Raadiojaam üles seada Pangamäe talu juurde — ainult vastuvõtmiseks.

Käesolevast selgub, et rügemendi ülem ühenduse pidamiseks pataljoniülematega määrab viimastele kindlaks sidepostide asukohad, kust nad peavad otsima ühendust rügemendi

ülemaga. Sideposti asukoht ei tähenda sugugi seda, et pataljoni ülema komandopunkt peab ilmtingimata asuma seal, kuhu rügemendi ülem on määranud sideposti asukoha. Ei, see on ainult kergenduseks pataljonide ülematele ühenduse saamiseks rügemendi ülemaga.

Ühtlasi näeme ülaltoodust, et kogu sidesüsteem on liikuv. Nihutatakse edasi rügemendi eelkeskjaam ja sidepostid pataljonidele. Ühes sellega tekib tarvidus rea liinide vedamiseks ja teiste mahakerimiseks, millest on tingitud kirjutuse alguses toodud side-komando organisatsioon, vastavalt side loomise ühele meetodile, nimelt sideteleje meetodile.

Oleks üleliigne siin pikalt ja laialt seletama hakata 5. rügemendi side ülema korraldusi vastavalt p. 6-as tähendatud rügemendi ülema korraldustele. Arvan, et nad loogilise mõtlemisviisi juures igauhele selged peaksid olema,

K. 12.10, rügemendi hargnemise momendil jõudis I pataljon Kohu talu jonele, vedades enese järele rügemendi eelkeskjaamast (Eevarti t. Patikas) kaabelliini (ühejuhelist). Selle liini vedamine sünnib I pat-ni siderühma magistraali jao poolt ning saab ühelajal, olukorra tõttu, ära kasutatud rügemendi sidetelje pikendamiseks ja ühenduse pidamiseks III pataljoniga, sest viimane liigub umbes rügemendi sidetelje suunas. II pataljon liikus hargnemisel Kantjala as. suunas, vedades samuti enese järele liini „a“, kuid mõlemad pataljonid jätsid oma magistraaljao liinikerijad rügemendi eelkeskjaama juure. Milleks see tarvis, näeme kohe.

K. 13.50 peab rügemendi eelkeskjaam avatama Pangamäe t. ja sidepostid II pataljonile Kantjala as. ja III pataljonile Kruusaugu t. Skeemil näeme, et põikühenduse „o“ loomisel, kaob tarvidus ühenduse „a“ järele. See liin tuleb maha kerida. See ülesanne lasub rügemendi eelkeskjaama juure maha jäänud II pataljoni siderühma liinikerijate peal, kes peale liini „a“ mahakerimist jäävad pataljoni sideposti Kantjala as. III pataljon edasi liikudes kasutab kogu aeg I pataljoni poolt veetavat liini „a“, „b“ ja „c“.

K. 15.40 on rügemendi eelkeskjaam edasi nihutatud Kruusaugu talusse. Vahepeal pataljonid, jätkates pealetungi, liikusid samuti edasi. II pat. Kantjala as. — Sinka t. suunas, vedades enese järele liini „g“. Sinka t. oli rügemendi ülema poolt määratud ka II pat-ni sidepost, mis pidi avatama ühelajal rügemendi eelkesk-

EESTI VABARIIGI LOOMISPÄEVILT

1917—1925.

Kirjastaja ja väljaandja
A. VANNAS.

HIND 2.000 marka.

Müügil „SÕDURI“ talituses,
Uus tän. 10.

jaamaga. Tähendab, loodi uus põikühendus „f“. Tarvitusest jäävad liinid „o“ ja „g“, mis tulevad maha kerida. Selle töö teevad ära: liin „o“ keritakse maha rügemendi magistraal rühma ning liin „g“ II pataljoni liinikerijate poolt. III pataljonile veetakse liin Volbremäe t. rügemendi magistraal rühma poolt. Samuti ka ühendus rügemendi ülema komandopunktiga.

Nagu ülaltoodust selgub, on sidetelje meetodi kasutamine liikuvast sõjas üks otstarbekohasemaid ja nimelt vähemates üksustes.

Pataljonides sünnib side loomine analoogiliselt sidetelje meetodi abil.

Käesoleva ülesande lahendamine ei preendeeri sugugi ideaalse lahendamiseviisi peale, vaid arvestades meie oludega ja manöövril saadud kogemustega arvan, et õppeväljal side-meeskonna vastava treenerimisega, koos vastavate taktikaliste üksustega, võib saavutada positiivseid tagajärgi, mis meile võimaldavad ülaltoodud meetodi ärakasutamist täiel määral, eriti pealetungi-lahingus.

Vabaduse Risti kavalerid.

Vanem-leitnant Oskar Kvell.
Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Oskar Kvell sündis 30. mail 1885 a. Pärnu maakonnas Tahkuranna vallas meremehe pojana. Üldhariduse sai Pärnu, Heinaste ja Paldiski merekoolides. Sooritas kaugesõidu tüürimehe eksami Peeter Suure nimelises merekoolis Peterburis ja 1912 a. omandas kaugesõidu kapteni diplomi.

21. juulil 1914 a. võeti ta Vene mereväkke teenima. Läks vabatahtlikuna mereväe pataljoniga sõjaväljale ning võttis Visla jõe ümbruses 5 kuud sõjategevusest osa. 1915 a. veebruari lõpul komandeeriti Kroonlinna koolilaev „Okean'i“ peale. 26. augustil 1915 a. ülendati mereväe lipnikuks ja määrati Kroonlinna ujuva kasarmu ülema abiks, ühtlasi ka rooduülemaks. 13. aug. 1916 a. kuni 6. aprillini 1918 a. oli v/l. „Barsuk'i“ ja „Võdra“ peal vahihvitseriks, hiljem komandöriks.

Osa võtnud mereoperatsioonidest Riia lahes ja Saaremaa langemise ajal Muhu väinas.

Vabadussõja algul astus Eesti mereväkke ja määrati Peipsi laevastiku divisjoni kahurlaeva „Uku“ komandöriks, millega osa võttis kõigist sõjalistest operatsioonidest Peipsi ja Pihkva järvedel ning Velikaja jõesuus. Annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. Ülen-datud van.-leitnandiks 9. nov. 1919 a. Lahkunud reservi 11. oktoobril 1920 aastal.

Peale Vabaduse Risti on van.-leitn. Oskar Kvell'ile Vabariigi Valitsuse poolt annetatud veel 50 tuh. mrk. rahalist autasu ja Vabadussõja mälestusmärk. Vene aumärkidest on tal Stanislause 3. järgu aumärk.

Leitnant Leonhard Kaasik.
Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Leonhard Kaasik sündis 10. märtsil 1895. aastal Tõrvas. Üldhariduse sai Valga reaalkoolis ja Tartu ülikooli õigusteaduskonnas ning sõjalise — Aleksandri sõjakoolis.

Võeti väeteenistusse 5. märtsil 1916 aastal; 3. juunil samal aastal saadeti Aleksandri sõjakooli, mille 1. detsembril 1916. a. lipnikuna lõpetas. Sõjategevusest võttis Ilmasõjas osa Riia väerinnal kuni enamlaste riigipöördeni, mille järele tuli kodumaale.

Eesti Vabadussõja algul, 22. novembril 1918. a. määrati Sõjaväe Varustuse Valitsusse käsutusohvitseriks, kust 19. detsembril 2. jalaväe rügementi üle viidi. Komapniiülemana võttis rügemendiga osa kõigist lahinguist kogu Vabadussõja kestel. 1919. a. aprillis Mihalkino küla vallutamisel ilmutatud vahvuse eest annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. Ülen-datud leitnandiks, vanusega 5-st juunist 1919 a.

1920. a. oktoobris lahkus reservi, et poolelijäänud õppimist ülikoolis jätkata. 1925. a. kevadel lõpetas Tartu ülikooli õigusteaduskonna. Praegu kohtumeti vanem kandidaat Tartu-Võru rahukogu juures.

Peale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti on leitnant Leonhard Kaasik'ule Vabariigi Valitsuse poolt annetatud 40.000 marka rahalist autasu, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja mälestusmärk.

Kõrgema Sõjakooli komplekteerimine.

Kõrgema Sõjakooli komplekteerimise alal pole meil veel välja kujunenud kindlaid reegleid. Oma viieaastase tegevuse kestel on ta üle elanud kolm uute kuulajate vastuvõtmist ning igakord on see sündinud erinevil tingimustel.

Kõrgem Sõjakool (kindralstaabi kursused) algas tegevust 1921. a. sügisel. Vastu võeti ohvitseri nooremates aukraadides katsetega ja väeosade ülemaid katseteta. Esimesi valmistati ette kindralstaabi noorematele kohtadele, teisi väeosade ülemate kohtadele.

Teise lennu komplekteerimisel 1923. a. peasis maksvusele põhimõte: kooli vastu võtta ainult katsetega, väeosade ülematele korraldada aga niformatsiooni kursused.

Vastuvõetute arv ei ulatunud koosseisuni, kuid sellevastu saavutati ühtlus õpilaste ettevalmistuses.

Ka kolmandal vastuvõtul 1925. a. ei andnud katsed tarvilist arvu kuulajaid. Kuulutati seepärast välja vastuvõtt katseteta, komandeerimise teel, võttes aluseks ülemuse hinnangut. Komandeeritutele võimaldati sooritada ka katseid esimese õppeaasta jooksul, mida mõned kasutasidki hea eduga.

Juba esimene õppeaasta näitas, et puudub vahe katsetega ja katseteta sisesastujate vahel. Mõned komandeeritutele on igapäise õppetöö kõrval sooritanud sisseastumiseks isegi paremini, kui katsetega tulnud. Teistel jälle on nende rohked praktilised kogemused tunduvaks positiivseks vaekausil, mis isegi teiste, katsetel õpitud, teoreetiliste teadmiste pagasi kipuvad üles kaaluma. Lõppude-lõpuks katseteta vastuvõtt Kõrgemasse Sõjakooli meie oludes on osutunud kõigiti sobivaks. Katsed ei suuda kunagi anda inimesest täielikku ja õiget kujutust, hindamisel etendab siin just juhus väga suurt osa.

Otsides aluseid järgmiseks vastuvõtuks Kõrgemas Sõjakooli, võiks vast kaalumisele võtta küsimuse: kas pole otstarbekohasem üle minna täielikult katseteta vastuvõtu peale? Oleks ehk kõigile ühtlane ja õiglasem. Kui arvesse võtta, et kaheksa mõõdupuud sundis tarvitama katsetele ilmunute väike arv, siis pole Kõrgema Sõjakooli suurem tõmbejõud ka tulevikus milllegagi põhjendatud. Järgneval vastuvõtul ei küüni soovijate arv kindlasti koosseisuni, ja nii jääb ära väljavaliku võimalus.

Kõiki põhjusi, miks meil Kõrgema Sõjakooli vastu külm ollakse, ei hakka siinkohal ette tooma. Küll aga rõhutan üht hädatarvilist sammu: tarvis kindlaks määrata, millal järgmine Kõrgemasse Sõjakooli vastuvõtte aeg ja tingimused. Seniste kogemuste põhjal, oletatakse nii mitmelpool, see sünnib 1927. a. kevadel. Samal ajal liiguvad aga ka kuulused, et pole üldse veel kindel, kas Kõrgema Sõjakooli

tegevus peale käesoleva lennu lõppu kestab, ja, jätkumise puhul, — kas vastuvõtt 1927. a. ehk 1928. a. kevadel teostub.

Samuti kindlusega on lugu vastuvõtmise tingimustega. Seni on neid igaks uueks katseks täiendatud. Kuna arvatavasti uued õppeviisid maksvusele peasevad, siis loomulikult peavad ka vastuvõtu tingimused alistuma mõningatele muutustele.

Need kaks elementi — aeg ja tingimused, looksid kindla aluse ettevalmistusele, mille alguseks ülim aeg.

Katsete ärajäämist kindlasti vist loota ei või, sest neid praktiseeritakse kõigis riikides, kaasa arvatud ka N.-Vene ja Prantsusmaa, kuigi mõlemal maal püütakse kaitsevälise õppe ja kasvatuse aladel sammuda modernimaid radu.

Prantsusmaal on katsed isegi väga tõsised, mida võib järeldada sellest, et sisse astuda soovijad asutavad seal ühistöötamiseks õpperingsid ning neid vabastatakse väeosades mõningatest teenistuskohustest.

Oletades seniste kogemuste põhjal, et kui katsed tarvilist arvu kuulajaid ei anna või vähemalt piiravad valiku võimalusi, siis asutakse jällegi komandeerimisele. Nagu kogemused tõendavad, pole komandeerimine siiski kõige halvem moodus. Kui komandeerimine saab põratamatuks ja kui komandeeritutele sisseastumise katsete sooritamist nõutakse tagant järele esimese õppetähe jooksul, kas poleks siis kohasem juba aegsasti märkida ohvitseri, keda soovitakse näha Kõrgema Sõjakooli kuulajatena ja neile ette panna ennast ette valmistama hakata. Kui komandeeritud ohvitserid jaksavad sooritada sisseastumise katsed õppetöö kõrval talve jooksul, siis oleks palju otstarbekohasem, kui nad ennast juba aegsasti ette valmistaksid ja katsetele ilmuksid ühes teistega. Kui neile tagant järele ikkagi tuleb võimaldada katsete sooritamist kergendatud tingimustel, siis parem kohe algul juba kavasid nende tarvis mõne mittesõjateadusliku aine arvel kärpida.

Vastuvõtu tingimused on enamikule meie vanematest ohvitseridest kahtlemata rasked. Teisest küljest on aga väga tähtis võimaldada neile kui tulevastele väeosade ülematele kõrgemat haridust.

Et õppetöö algul jälle mitte seista pooltühja auditoriumi ees, oleks soovitav, et asutus, kelle kompetentsi Kõrgema Sõjakooli komplekteerimine kuulub, juba aegsasti katseks selgusele jõuda, kui palju on ohvitseri, kes kavatsevad katsetele ilmuda ligemal vastuvõtmisel. Kui neid küllaldase võistluse kujunemiseks liig vähe, siis tuleb astuda varakult samme arvu täiendamiseks komandeerimisteel, tehes vastavad ettepanekud ja andes võimalusi ettevalmistuseks.

Kuna viimasel komplekteerimisel komandeerimisteel Kõrgemasse Sõjakooli sisse astuda soovijate arv väga suur oli, siis peab oletama, et meie ohvitserkonnal on eestlasele omane tung hariduse järele. Kaitseväe huvides peaks sellele vastu tulema, kõrvaldades kõik üleliigsed takis-

tused ja tasandades vastavate korraldustega teed ta loomulikuks arenguks.

Katsed pole ka nõnda rängad, kui nad vast esialgul paistavad. Pikk talv on ees; selle jooksul jõuab kindlasti nii mõndagi korda saata.

M. T.

Tehniliste tingimuste kaitseks.

Sõduris nr. 43/44 Kr-m'i poolt avaldatud omapärased mõtted ja asjata kallaletung sõjaametkonna varustamisel maksvate tehniliste tingimuste ülesseadmise vastu sunnib mind veelgi vaidlusse astuma Kr-m'iga.

Artiklis „Mõnda tehnilistest tingimustest“ seab Kr-m üles kaks teesi: 1) sõjaametkonnale muretsetava varustuse tehnilised tingimused olgu vähem nõudlikud, 2) nad olgu vähem täpsed.

Oma esimese teesi põhjenduseks toob autor ette, et halvast materjalist valmistatud asjad olevat sama vastupidavad kui heast materjalist asjad. Olevat ebasoovitav mõnesuguste puuduste pärast varustusasju kaitseväele kõlbmatuks tunnustada ja neid odava hinna eest turule saata. Kaitsevägi võivat väga hästi ka alaväärtuslikku kaupa ära kasutada. Ei olevat sugugi tarvilik kõigile sõduritele head varustust anda, üksikud sõdurite liigid võivat väga hästi ka vähema vastupidavusega varustusega läbi saada. Silmas pidades väeosa „töö intensiivsust“ tulevat kõik sõdurid varustuse suhtes jagada liikidesse, mille järgi siis ühedele anda paremat, teistele halvemat varustust. Sellega olevat kõik korras: halva varustuse saajatel sõduritel ei peaks põhjust olema nuriseda, sest nad saavad ju varustust töö intensiivsuse järgi. Üksikute varustusartiklitega, näit. saabastega olevat lugu koguni korras, sest halva pealishahaga saapad olevat isegi parema väljaanägemisega. Hankijale oleks see kord iseäranis meele järgi, sest ta saab ka alaväärtusliku kauba eest täie hinna kätte, selle asemel et seda odava hinna eest turule saata. Kui heatahtlik artikli auväärt autor ka ei oleks, arvan siiski et meil sarnasest mõlemisviisist lugu pidada ei või. Meil ei tohiks kõne all oleva küsimuse arutamisel unustada kaht õiguslikku põhimõtet: 1) keegi ei tohi teise kulu rikustuda, ja 2) ei tohi olla ees- ega paheõiguslisi, vaid seaduse ees peavad kõik kodanikud olema üheväärsed.

Kr-m'i kavatsuse järgi aga rikastuksid halva varustuse hankijad riigi kulul. Samuti asetuksid sõdurid, kellele välja antud halvem varustus, halvematesse tingimustesse nende

ees, kes parema varustuse saavad, vaatamata sellele, et seadus ette näeb üheväärtusliku varustuse kõigile sõduritele.

Oma teist teesi põhjendab artikli autor tarvidusega anda varustuse vastuvõtjale komisjonile võimalikult suuremat tegevusvabadust, et kõrvaldada senise korra juures sagedasti ette tulevaid arusaamatusi vastuvõtjate ja hankijate vahel.

Kuid milleks teha siis tingimused üldse, kui ideaaliks lugeda täielik arusaamatuste ärahoidmine varustuse vastuvõtmise juures? Ka vastuvõtjad komisjonid osutuvad sel juhtumusel üleliigseteks. Arusaamatused jäävad täiesti ära ainult siis, kui hankijale võimalus jätta niisugust varustust anda, mis ta iganes soovib. Auväärt Kr-m näib unustanud olevat, et ka varustuse muretsemisel õigluse nõudeid silmas tuleb pidada. Õiglust aga tagab mitte ametisikute vaba äranägemise piirkonna suurenemine, nagu Kr-m soovitab, vaid ümberpöörduvalt selle, s. o. omavoli piiramine. Seda saavutame aga siis, kui varustuse väärtusele tehnilistes tingimustes võimalikult täpsed nõudmised üles seame ja sellega varustuse vastuvõtjate ametisikute omavoli maksimaalselt piirame. Hankijatega tulevat siis arusaamatused ette mitte vastuvõtmise komisjoni liikete tuju korral, nagu siis, kui komisjonil suur vaba äranägemise piirkond, vaid üksi neil juhtumustel kui varustus tõesti halb. Peaasi, siis ei ole varustuse hindamisel mõõdupuuks mitte subjektiivsed vastuvõtjate arvamised, vaid objektiivsed, tehnilistes tingimustes üles seatud nõudmised. Kr-m näitab, et tehniliste tingimuste täpsed nõuded asetavad ettevõtja tihti põhjendamatult raskesse seisukorda, sest iga väiksem viga võivat olla väljapraakimise põhjuseks. Arvan, et just ebatäpsete nõudmiste ülesseadmine ettevõtja sarnasesse seisukorda asetab, sest ettevõtja on alati ripuv võimsate (minu harvendus — e.) vastuvõtjate tujudest. Sama on maksev ka hindade kohta. Ka on just „vabaraamiliste“ (Kr-m'i väljendus) tehniliste tingimuste juures ettevõtja riisiko suurem, sellepärast ka hindade kerkimise motiiv just siin olemas. Enesest

mõistetavalt tuleb eeldada, et tehnilised tingimused kokku seatakse asjatundjate poolt, ja nad sisaldavad üksi olulisi varustusartiklite väärtust äramääravaid nõudeid sarnaste tundemärkide järgi, mida mitte raske ei tohiks olla välja lugeda. Ka ei ole lõpuks vististi kellelgi kahtlust, et tehniliste tingimustega miinimum nõuded üles seatakse, ja kõrvale-

kaldumised varustuse väärtuse kasuks loomulikult võimalikud peaksid olema. Seepärast ei saa artikli lõpus toodud näidet kuidagi lugeda autori väidete tõestamiseks, küll illustreerib ta aga mõne meie komisjoni valearusaamist oma ülesannetest.

—c.

Vabadussõjalaste Liit ja ta ülesanded.

Mõni aeg tagasi asutati Tallinnas Vabadussõjalaste Liit. Laiemates ringides teatakse selle liidu sihtidest ja eesmärkidest senini veel väga vähe. Välisriikides aga, iseäranis mis osa võtsid Ilmasõjast, tegutsevad sarnased ühingud kaunis suurejooneliselt. Praegu likvideeruv Demobiliseeritud Sõjaväelaste Liit töötab palju kitsamal alusel. Siinkohal puudutame lühidalt tutvustamise otstarbel Vabadussõjalaste Liidu eesmärke.

Praegusaja sõjas võitleb kogu rahvas kõigi oma eluliste ja loovate jõudude ühisel jõupingutusel oma riiklise, rahvuslise ja majanduslise rippumatuse ning olemasolu eest. See asjaolu nõuab rahva ja kaitseväe vahel alaliselt elavat ja tugevat sidet. Eriti tähtis on see nõue noortele rahvariikidele, kus puuduvad sajangute kestel välja arenenud traditsioonid, kogemused ning majandusline jõukus vastava suurearvulise ja nüüdisaja sõjatehnika nõuete kõrgusel seisva kaitseväe ülalpidamiseks. Neid puudusi tuleb katta teisel teel.

Muuseas peab olema alaline elav ja tugev side tegevkaitsväe juhtiva kaadri ning reservi vahel. Vabadussõjalaste Liit, kuhu on koonduvad rohkel arvul Vabadussõja tegelasi, ongi endale esimeseks ja suuremaks ülesandeks teinud alalise ja kindla side loomise tegevja reservväe kaitseväelaste vahel; ta tahab õhutada ja elustada seda ühtmeelt, vaimustust ning usku oma jõusse, mis sidus võitlejaid Vabadussõjas ja taga kihutas oma elu ja verd ohvriks tooma isamaa altarile; ta tahab, et isamaaarmastuse leek, mis loitis vabadusvõitlejate südames, ikkagi edasi leegitseks põlvest põlve, vaimustades ja ergutades meie järeltulijaid. Kuid Vabadussõjalaste Liidul on peale selle täita veel teisigi ülesandeid.

Vabadussõjas saavutasime nüütelda välise, puhtfüüsilise vabaduse ja rippumatuse, kuid nii vaimlises kui ka majanduslises alal kestab

võitlus edasi, eestkätt võitlus oma kultuuri, oma iseseisva ja rippumatu kultuurilise arenemise ja iseseisva ideoloogia eest ning võitlus majanduslise vabanemise suunas võrast ülivõimust ja mõjust. Ka selleski võitluses tahavad vabadussõjalased sammuda võitlejate esimestes ridades.

Kõigi nende suurte ja vastutusrikaste ülesannete rahuldav täitmine on ainult siis võimalik, kui Vabadussõjalaste Liidu ümber koonduvad hulgaliselt Vabadussõja kandvamaid jõude ja tegelasi, kellel ei puudu tahet ja vaimustust oma jõudu tööle rakendada üles seatud sihtide saavutamiseks.

Oma ülesannete täitmisel kavatses Liit tutvustada oma liikmeid uuemaaja sõjateaduse ja sõjatehnikaga, selgitada sõjaväelise väljaõppe ning kasvatuse eesmärke, ülesandeid ja tähtsust iseseisva rahvariigi elus, luua sidet riikliste, omavalitsuste ja seltskondliste asutuste ja organisatsioonidega, levitada oma ideede propageerimiseks vastavaid kirjatöid, võtta osa ja anda kaasabi Vabadussõja ajaloo väljaandmise töös, õhutada jäädvustama Vabadussõjas langenud kangelaste mälestust ja Vabadussõja tähtsamaid momente, korraldada klubiid, raamatukogusid jne., hoolt kanda Liidu liigete majanduslise seisukorra parandamise, samuti nende vaimlise ja kultuurilise tasapinna tõstmise eest.

Liit on seega enesele üles seadnud õige laialdase ülesanded. Kava teostamisele tahab Liit järk-järgult asuda, nagu seda lubavad vastavad jõud ja võimalused. Võib olla ollakse koguni sunnitud olude tõttu mõned kavatsused esialgu edasi lükkama.

Liit loodab, et kõik vabadussõjalased ta ümber koonduvad ja oma võimete ja oskusega kaasa aitavad suurele isamaad üles ehitavale tööle.

Võimlemisest lennuväes.

Tingimused, milles lendur tegutseb, on mitmekesised ja muutlikud ning erinevad tunduvalt harilikudest, millele inimorganism kohanenud. Suuremates riikides on ellu kutsutud erilised psühofüsioloogia laboratooriumid, mis uurivad nimetatud tingimuste mõju organismile ja toimetavad lennuteenistuseks kõlbliku koosseisu valikut.

Lendamine ei vaja eriti suurt füüsilist jõudu, sedaenam aga füsioloogiliselt ja psühiliselt kontroleeritud ja kooskõlastatud liigutuste komplekse, sagedasti pika aja kestel, mis organismilt tugevat vastupanu nõuab.

Lenduri tähtsamad psühilised omadused on: 1) tahtejõud, mis tagab lenduri valmisoleku lahingutegevuseks igal ajal ja tingimusel; 2) meelekindlus kiireks reageerimiseks ja olukorra õigeks hindamiseks igas hädaohus ja 3) oskus jagada oma tähelepanu mõõduabinõudele, maandumisvõimalustele, vaenlase jälgimiseks jne.

Füüsiliselt olgu lendur terve. Tal olgu tugev ja terve süda, mis vastu peaks pingutustele lennul ja lahingus, arenenud rinnakorv ja terved kopsud, mis suudaksid järskude õhumuutuste juures korralikult töötada. Samuti peab lendur harjunud olema tegutsema tugevais õhuvooludes, järsult muutuvast temperatuuris ja mitmesugustes asendites.

Peale selle peab lenduril olema intelligentsi, häid teadmisi tehnilises küsimustes ja suur vilumus masina juhtimises igas olukorras.

Nõudlik valik lennuteenistusse vastuvõtmisel tagab küll enam-vähem kõlblikku koosseisu, kuid viimane võib kaotada palju omast väärtusest, kui korraliku eluviisiga ja vastava treeninguga ei arendata lendurites nõutavaid omadusi. Kehakultuuri ülesandeks lennuväes peale tervise tugevdamise peab olema ka lenduritelt nõutavate psühofüüsiliste omaduste arendamine ja teritamine. Palju õnnetusi lennuväes juhtub lenduri süü läbi — ühe või teise eeltähendatud omaduse puuduliku väljaarenemise tõttu. Seepärast on väljamaa lennukoolides psühofüsioloogiliste omaduste arendamiseks kokku seatud vastavad võimlemis-harjutuste kavad, kuhu kuuluvad ka need harjutused, mis lendurõpilases samad asendid ja tunded esile kutsuvad mis lennulgi.

Arvestades lendurilt nõutavate psühofüsioloogiliste omadustega, tuleb lennuväe kehalise kasvatuse sisse võtta need alad, mis üldiselt tugevdavad keha, eestkätt aga siseelundeid, arendavad tahtejõudu, meelekindlust, tähelepanu ja teisi tarvilikke psühilisi omadusi. Samuti väärivad erilist tähelepanu harjutused, mis sarnanevad lennuki mitmekesistele asenditele õhus, näiteks: peakallutamine ja ringid, keha sügavad painutused; ringid kerega; kukerpall ette ning taha jne. Peale igat tähendatud harjutust teha kohe 4-8 sammu ette poole, et kontroleerida õpilase vastupidavust peapöörituste vastu.

Lennuväe kehalise kasvatuse harude valikul tuleb harjutusi ikka hinnata eeskätt psühofüsioloogilisest vaatekohast. J. S.

Sõjakirjandust.

Война и Революция.

„Sõda ja Revolutsioon“ nr. 8 (august) 1926 a.

Käesolev ajakiri oli VNO (BHO) — Sõjateadusliku Seltsi Kesknõukogu häälekandjaks. Sellest numbrist alates on ta OSO (OCO; Общество Соединения Обороне СССР—SSSR kaitseks kaastöötajate seltsi) kesknõukogu häälekandjaks.

Üldredaktsiooni kuuluvad endiselt sõjakomissar K. E. Vorosilov, punaväe staabi ülem M. N. Tuhatševsky, S. S. Kamenev, J. S. Unšlicht, Punaväe Akadeemia ülem R. P. Eideman j. t. On loobutud kõlavast ja väheütlevast nimetusest — „Sõjateaduslik Selts“ ja valitud lihtsam nimetus, kuid sarnane millega on seotud teatud konkreetsed ülesanded. (Möödamines olgu tähendatud, et ka meil — v. „Sõdur“ nr. 5 ja 9 — 1924. — oli juttu miskisugusest „sõjateaduste harrastajate ringist“, kuid meil ei olnud sellel „ringil“ nähtavasti pinda ja ta sündis surnuna. K.)

OSO ja ta häälekandja ülesandeid ja eesmärke väljendab B. Bukin artiklis „OSO (end. VNO) ülesandeid Narkomatides“)“ järgmiselt: „... Tarvidus igakülgelt ja aegsasti ette valmistada riigikaitseks on tunnustatud massidelt. Mass ei tunne vorme ja meetode, mille abil riigikaitse saaks konkreetseks kõige soodsamini lahendatud SSSR olukorras...“

OSO iseseisvana seltskondlisena (?—K.) organisatsioonina võib siin selleks suureima eduga abiks olla. OSO, arvestades et väikesearvulise (!) punaväe kõrval on laialdased territoriaalvägede organisatsioonid, on mõlemas kõikide abinõudega populariseerimas, propageerimas ja süvendamas sõjalisi teadmisi... Tänuväärt ja tähtsaid ülesandeid leiab OSO SSSR majanduse ettevalmistuses riigikaitseks.

Olevat kõigile selge, et N. Vene, tema rahupoliitika peale vaatamata (?!) sõjavõimaluste eest ei olevat garanteeritud minutikski. Sõda nõuab kogu maa materjaalseid ja moraalseid jõude. OSO üles-

*) Rahva komissariaatides.

andeid on ka N.-Vene moraalne ettevalmistus sõjaks kapitalistilise ilmaga... Peale toodud üldaluste autor annab skeemi OSO tööks komissariaatides:

1) Luuakse propaganda bürood „sõjalise kirjaoskamatusse likvideerimiseks ja sõjanduse populariseerimiseks“, selleks korraldatakse loenguid, ekskursioone, avatakse laskeasjanduse kabinetid, tiirid, sõja-kirjanduslised raamatukogud jne.

2) Sõjateaduse harrastajate ringide loomine eneseharimiseks demobiliseerituile (vist reservlastele K.).

3) Eriteadlaste ettevalmistamine sõjaks.

4) Konsultantide instituudi loomine tähtsamate tsiviilorganisatsioonide juures olevate KVZ (КВЗ: Кружки военных знаний) ja KСЗ (КСЗ: Кружки специальных знаний) teenimiseks.

5) Kaastöö korraldamine ajakirjanduses.

Kõik ülaltoodu kuuluks propaganda ülesannetesse. Roobiti propagandaga OSO näeb ette ka puhtsõjateaduslike tööd; loob selleks side riigi teadusliste asutustega ja asutab seksioonid VSNH (ВСНХ: Высший совет народного хозяйства — kõrgem majand. nõukogu) juures, osa võttes selle kõrge asutuse ja osakonna tööst sõjaks ettevalmistuse seisukohast.

Sellest kõigest näeme, et OSO seltskondlisena organisatsioonina tahab olla SSSR sõjakuse kandjaks ja sõjalise jõu organisööriks, seepärast peaks meil olema teatud huvi ta häälekandja vastu.

„Sõda ja Revolutsiooni“ 1926. kaheksandama raamatu esitlikuks on M. Tuhatševsky „Võitlus kontrrevolutsiooniliste vastuhakkamistega“ (järg 7. raamatust). Tüüpilise vastuhakkamise näitena autor käsitleb Tambovi talupoegade mässu 1920/1921. Sarnastes mässudes tulevat valitsuse vägedel tegutseda kui sõjaski. Kuidas on tegutsenud Tambovi talupoegade mässu mahasurujad, selleks autor toob ära ühe käsu 12. maist 1921 a. Toome sellest käsust välja-võtteid:

„Käsen:

2. Kõigil talupoegadel, kes on astunud mässulistes salkadesse (bandõ), viibimata ilmuda Nõukogude Valitsuse korraldusse, ära anda relvad ja välja anda mässujuhid Sõja-Rev. tribunaali alla andmiseks. Vabatahtlikult ilmunud mässajaid ei oota surmanuhtlus.

3. Mitteilmunud mässajate perekonnad erandita areteerida, nende varandus konfiskeerida ja ära jaotada Nõukogude Valitsusele truuks jäänud talupoegade vahel...

4. Areteeritud perekonnad, kui mässuline perekonna liige vabatahtlikult ennast valitsuse kätte ei anna, saadetakse Nõukogude Vabariigi kaugematesse nurkadesse“.

Sarnaselt tegutsedes olevat vastuhakkamise likvideerimine läinud imekiirelt.

Artiklist „Õhuluure võõrasriikide välimäärustikkude valgustusel“ leiame huvitavaid kokkuvõtteid:

1) Aerodroomide liigitelu ja asetus rinde taga, kilomeetrites:

	Prantsl.	P.-Am.	Punaväes
Põhiaerodroom	12—15	15—25	25—50
Tööaerodroom	10—15	10—15	—
Eelaerodroom	—	} Staapide juures	10—12
Maanduskoht	—		9—10
Seljatagune aerodroom	—		50—80

2) Lennusalga kasutuses on automobiile:

Prantslastel: raskeveo 6; kergeveo 4: sõidu — 3;
Inglastel: „ 14; „ 8; „ — 3;
P.-Ameerika: „ 12; „ 6; „ — 2;

3) Kauge (sügev) õhuluure arvudes:

Määrustik	Kaugus klm	Sagedus	Riba klm	Kõrgus (lagi) klm	Lennukite arv igaks luureks
Saksa ...	200 ja rohkem	Igapäev	—	4—8	1
Inglise ..	kuni 160	„	—	—	1
Prantsuse	25—80	2—3 korda päevas	—	6	1—3
RKKA (punavägi)	50—100 50—300	Üle 2—4 päeva	10—30	—	2

4) Lähedamaa õhuluure arvudes:

Määrustik	Kaugus (sügavus) klm	Mitu korda päevas	Riba laius klm	Lennu kõrgus klm	Lennukite arv üheks lennuks
Saksa ...	kuni 60	2	—	kuni 4	1—3
Prantsuse	6—10 10—25	2—3	—	kuni 5	1—3
RKKA ..	kuni 25 12—50	1—2	20—40	—	—

5) Lahinguvälja luure arvudes:

Määrustik	Kõrgus klm	Sagedus	Riba laius klm	Kõrgus mtr	Jõud
Prantsuse	kuni 15	Vahetpidamata	—	400—500	1—3
Saksa ...	kuni 25	„	—	kuni 500	1
P.-Am ...	8 klm ja >	„	—	500—1000	1
RKKA ..	kuni 10	„	10 klm ja >	—	2

(RKKA näeb ette ka oma asukohtade luure. Tabelites näidatud kahekordne vastus küsimuse peale on tingitud sellest, et mõnes riigis ei ole eri (lennu) määrustikkudes andmed kooskõlastatud välimäärustikkuga. K.)

6) Õised luurelennud. RKKA välimäärustiku järgi on õisel lennul piiratud tagajärg. Inglased, ameeriklased ja belglased arvavad võimaliku olevat öösiti luurata teid, selleks neid osakaupa lennukilt valgustades. Prantslased arvestavad, et kuuvalgel ööl võib 2000 mtr kõrguselt näha lennutest 3—4 klm mõlemale poole.

7) Lennukite kasutamine lahingu juhtimiseks. Leitakse, et sarnaselt lennuki kasutamine nõuab palju jõu kulu (lennuki eriline kaitse) ja seepärast võiks tarvitada selleks lennukid erijuhustel.

8) Jalaväe lennukid. RKKA välimäärustiku järgi antakse nad väeühenduste kasutusse lahingu puhul ülesandega: selgitada oma vägede asukoht, side pidamine staapide vahel, üldine vaatlus lahingu käigu üle, ja „soodsatel juhustel“ jalaväe

lennukid võtku osa maapealsest võitlusest ning varustagu oma esiosi; selleks kõigeks on ette nähtud 6—10 klm rindel 2 lennukit.

Saksa, Prantsuse ja Ameerika määrustikud annavad oma jalaväe lennukitele vähem ülesandeid (peamiselt side ülesanded).

9) Lennukid kahurväeteenistuses, ülesanne — vaatlus. Lennukite juurdeandmise tarvidust kahurväele rõhutavad kõik välimäärustikud, eriti Saksa.

10) Õhulaevandus luureks. Esikohal on aerostaatide teenistus.

Sakslased lubavad aerostaadi asetada vaatluseks liikuvsojas 2—3 klm eelliinist, positsioonsõjas — 8 klm eelliinist; kõrgus — 1,3 klm; vaatluse raioon kuni 32 klm. Prantslased ei aseta lähemale 12 klm; kõrgus kahe vaatlejaga 1,2 klm, ühe vaatlejaga 1,7 klm; vaatlusraioon 20 klm; ümberasetamise kiirus 100 klm päevas.

11) Näide, kuid sakslaste arvates tuleks kasutada diviisi lennuskala, milles 2 lüli a) luurelüli 9 lennukit (nendest 2 jalaväe lennukit sideks) ja b) kahurväe lüli 6 lennukit; lahingutegevus algab kell 5.30; õhus ülekaal kella 5-st.

Lennuki nr. nr.	Väljalennu aeg	Ülesanne	Märkeid
I. Luure lüli.			
1	Kell 4.00	Lahinguvälja ja teede luure vaenlase asetusse kuni 10—12 klm.	Lennukõrgus 1,2 klm.
2	5.30	Side pidamine staabi ja pealetungiva jalaväe vahel (jalaväe lennuk).	
3	5.00	Seisab lahinguvalmis	
4	7.00	On valmis juhatare luure sõiduks	
5	6.45	(Jalaväe lennuk) on valmis nr. 2 vahetuseks	
6		On valmis õhufotoluureks 10—12 klm vaenlase sügavusse	
7—9		Puhkavad	
1 ja 2		Puhkavad peale 1. lendu.	
		Kokku: Kell 4 töötavad 3 lennukit (nr. nr. 1, 2, 6); kella 7 on lennuvalmis 3 lenn. (nr. nr. 3, 4, 5). Tagavaraks kella 4-st: 3 lenn. (nr. nr. 7, 8, 9) ja kella 7-st 2 lenn. (nr. nr. 1, 2).	Kõik lennukid olgu valmis edasilennuks uuele aerodroomile edu või ebaedu puhul.
II. Kahurväe lüli.			
1	Kell 4.30	Kahurtule vaatlus enne ja peale kallaletungi.	
2	4.30	Lahinguvalmis eellaske korrigeerimiseks taganeva vaenlase pihta.	
3	4.30	Lahinguvalmis eriülesanneteks.	
4	7.00	Vahetab lennuki nr. 1.	
5—6		Varus; tegevusvalmis.	
1—2		Tegevusvalmis peale 1. lendu.	

„Seljataguste sanitaarasutuste maskeerimisest.“ Artiklis on üles seatud küsimus, kas vajavad sanit.-asutused maskeerimist? Vastus jaatav. Kuis maskeerida, selleks annab artikkel näpunäiteid.

„Moraalne mõjuvus lahingus.“ Autor näitab, et „politrabota“ on sõjaväes alati tarvilik. Lahingus on see töö raske. Seal sõnade mulin ei aita, on tarvis midagi reaalsemat, füüsilist. Punaväe kasvataja otsib eeskujude minevikust ja leiab eeskujude kindral Skobelevis. Eriti meeldib autorile, kuis Skobelev Plevna all 18. VI. 1877. ühes pataljonis pani „korra maksuma“ seega, et pidas terve pataljoni 45 sammu vaenlasest koondriviis ja laskis hoida püsse „tervituseks võtta“ („на капая“)... Türglased nähes sarnast võtet, olevat pistnud plagama. Ka teistes lahingutes olevat Skobelev suure eduga püssi võtete abil avaldanud tarvilise moraalse mõju sõdurite peale.

Moraalseks mõjumiseks nüüdisaja punaväe peale lahingus artikli autorile meeldivad abinõud, mis üldjoontes sarnanevad Skobelevi abinõudele.

„Poliitiline töö vägede asetusel puhkele.“ Ka selle artikli autor otsib abinõusid vastuhakkamise vaimu liikvideerimiseks. Lahingutes väsinud punaväelasi ei tohtivat asetada puhkusele raiooni, kus elanikkude seas valitseb „bandismi“ vaim, sest seal ei oleval politrukide töö edu. On siiski puhkeks soodus asukoht leitud, siis tulevat poliitilist tööd teha suure hoolega. Selle töö edu oleneb organisatsioonist ja töö meetoditest. Töö juhtimine tuleks tsentraliseerida, määrates garnisoni poliitiline komissar, garnisoni poliitiline korrapidaja jne. Tulevat loobuda katsetest punaväelastele vägisi peale sundida „meeleolu lahutamist“ ja poliitilist meelsust parandavat tegevust. Pidavat võimaldama punaväelastel ise omal algatusel organiseerida meelelahutust ja meeleolu tõstmist. Ajakirjandus, eriti „seina ajaleht“ võivat sarnastel juhustel politrukidele suureks abiks olla töö suunimisel õigesse roopasse.

Filipovi „Oletusi SSSR küttega varustuses sõja puhul“ on järg 7. raamatust. Autor annab huvitavaid arve — palju nõuaks N.-Vene tähtsamad tööstuseharud kütteeneid sõja puhul. Kütteenete kulu kasvavat võrreldes rahuajaga suurelt. Olevat tarvis mõelda kütteenete reservi loomise ja transpordi kordaseadmise peale (eriti kivisööe tootmise peale Donetsi, Moskvalähedase, Kizelovi, Kuznetski basseinites).

„Ilmasõda ja toitluse küsimus.“

Autori arvates on tarvilik tutvuda Vene ja Saksa-maa toitluseküsimuse lahendamisega Ilmasõjas selleks, et seda küsimust otstarbekohaselt lahendada tuleviku sõjaks. Venemaal olevat puudunud kindel plaan sellel alal ja selle tagajärjel tekkiski sõja lõpul terav toitluskriis.

Saksamaal olevat küll sõja ajal kindlal käel ja õieti organiseeritud toitluse küsimus, kuid enne sõda (enne 1914) oleks võinud ka Saksamaa mõndagi küsimust toitluse alal paremini ette valmistada (tagavarade loomises, põllumajanduse tootmise tõstmises jne.) ja seega hoiduda sellest äärmisest toitluskriisist, millesse ta langes Ilmasõja lõpuks.

Normaal toidunorm 8 tundi töötavale inimesele võrdub 3300 kaloori, Saksamaal aga sai tsiviiltööline 1917 a. toidunormi, mis võrdus 1100 kalooriale, s. o. kolmeaastase lapse toidunormi.

„Võitlusvahendite arvestamise organisatsioon 1916—1917 a.“

Autor (K. Skersky) näitab, et relvade ja laske-moona puudust Vene sõjaväes tulevat panna ka korrapärase statistika puuduse arvele. Alles 1916 a. novemb-

ris Londonis asutati liitlastevaheline sõjastatistiline büroo, mille praktiliseks ülesandeks oli muretseda teateid 1) palju vajavad liiduvägede ülemjuhatajad relvu ja laskemoona ja 2) kuidas jaotada relvade ja laskemoona tagavarasid (kuis abistada neid ülemjuhatusi, kellel relvade puudus). Artikli moraal on: statistikale rohkem tähelepanu.

„Itaalia rinde purustamine 1917 a.“

Artikkel on huvitav sõjaajalooline uurimus. Teksti selgitavad skeemid. Artiklil on järg.

„Prantsuse sõjavägi teelahkmed.“

E. Molotov refereerib „La revue de Paris“ 15. IX. 1925. Ilmunud Jean Fabry artiklit: „Où va notre armée“ ja samas ajakirjas 15. III. 1926. ilmunud kindral Duval'i tööd „La crise de notre organisation militaire“. E. Molotovi kokkuvõttel võitlevad mõlemad prantsuse autorid sõjaväe teenistuse aja (mida kavatsetakse 1930 a. lühendada aastani) lühendamise vastu, näidates, et praegune teenistuseaeg ei võimalda tarvilist väljaõpet.

Nekrutite aastane kontingent, mis veel 1914 a. oli 250.000 tuhat, olevat langenud 120—140.000. Kui ei vähendata alalise väe arvu, siis tulevat 1934 a. pidada mehi lipu all mitte 1, vaid 3 aastat. Olevatki sõjanduse tundjate ringides häält, mis soovivat väikest ja head kaadriväge (umbes Reichswehri sarnast. K.).

Peale mainitud artiklite leidub kaheksandas raamatus kriitika, bibliograafia ja välismaade sõjajärganduse ülevaade.

A—e.

Revue Militaire Française.

(Prantsuse sõjanduse ülevaade) nr. 64 — 1. okt. 1926.

Sisukord:

Major P. Janet: „Diviisi (teistevahelise) pealetungi tegevus suurema ühenduse pealetungil. Arhiivi dokumentidel ja osavõtjate mälestustel käsitatakse 48. diviisi tegevust 20.—31. augustini 1918. Artikkel on järg (I).

Kol. ltn. Baillis: „Maastiku organiseerimise ideede evolutsioon taktikas Napoleonist meie ajani.“ Autor peatub Napoleoni tähtsamatel operatsioonidel ja toob N. vaateid maastiku organiseerimisest. Artikkel on järg.

Kindral O. Boian: „Süüdmused D'Agasu juures 16—17. X. 1916.“ (Rumeenlased kaitsel, ungarlased tungivad ebaedukalt peale.)

Major Janssen: „Manööver automobiilil.“ Artikkel on järg.

Major Cotard: „Üks mees on kõik!“ Autor põhjenedes Napoleoni sõnadele, „et sõjas mehed ei ole midagi, üks mees on kõik“, toob näiteid sõjaajaloost Aleksander Suurest alates ja püüab tõestada, et ühest mehest, s. o. juhust, on olenud edu või ebaedu lahingutes. Artikkel on järg.

Peale mainitud artiklite on nr. 64: sõjalisi uudiseid välismailt, raamatute ja sõjaajakirjanduse ülevaade. K.—

Juriidilised näpunäited.

Selle pealkirja all tahab „Södur“ nüüdsest peale oma veergudel anda lugejatele üksikuid praktilisi näpunäiteid õiguslikkudes küsimustes: Kaitseministeeriumi, Riigikohtu ja t. asutuste praktikast jooksvates küsimustes ja vastusi „Södurile“ adresseritud küsimuste peale. Selle sammu tarvilikkust tingivad sagedased järelepärimised toimetusele väga mitmesuguste juriidiliste küsimuste kohta.

Juriidilist osa toimetab Kaitseministeeriumi juriskonsult hr. K. Selter.

Toimetus.

Nr. 2. Kas ja kuidas maksta teotasu teolisele, kui kohtupristav on kolmandama isiku nõudmise pööranud teolisele väeosast või asutusest saada olevate summade peäle?

Kui kohtupristav on kolmanda isiku nõudmise pööranud teolisele väeosast või asutusest kuuluvate summade peäle, siis tuleb arvesse võtta, et Sead. K. X k. I jagu — riikliste hangete ja tegude seaduse § 192, mis Sõjasead. Kogu 1869 a. XVIII r. § 3. põhjal ka kaitseväes maksev on, ei luba enne teo täielikku lõppu, s. o. enne tööde või hange lõpetamist ilma teolise nõusolekuta teotasust mingisuguseid kinnipidamisi kõrvaliste nõudmiste rahuldamise otsarbel teha. Mõned väeosad on sellest aru

saanud nii, et nad kohtupristavi teatelehe tagasi on saatnud, seletades, et teolisel midagi saada ei ole. See on aga täiesti ekslik. Kohtupristavi arestikask tuleb vastu võtta, kuid kinnipidamisi esialgu mitte teha, vaid kuni teolõpetamiseni teolisele tasu maksta täpselt lepingu põhjal. Pärast teo lõpetamist kuni lõpuarve andmiseni ei või ei teolisele endale ega ka kohtupristavile mingisuguseid summasid teotasu arvelt välja maksta, kuna peale lõpuarve andmist selle arve järgi teolisele kuuluvad summad kohtupristavi korraldusse tulevad anda. Kui aresti käskusid korraga mitu on ja need kohtupristavi poolt sisse on tulnud, siis tuleb lõpuarve järgi teolisele kuuluv summa saata kohaliku Rahukogusse.

(Tsiv. Kp. sead. §§ 1081, 1078, 1082, 633 ja 1915 a. 22. aprilli sead. § 3).

Nr. 2. Mitu korda võib kaitsevaelast, kes pensioni nõuab, lasta arstlikus komisjonis läbi vaadata?

Riigikohus on mitmel puhul seletanud, et pensioni-seadus annab sõjaministrile õiguse ka kolmandat ja neljandat jne. arstlikku komisjoni määrata pensioninõudja-

kaitsevälase ülevaatamiseks, kui teise komisjoni otsus kõigile tähtsatele küsimustele selget vastust ei anna.

(Riigikohtu Adm. Osak. selet. 1925 a. toim. 565-II ja 1926 a. toim. 842-II.)

Nr. 3. Kuidas maksta palka kohustetäitjatele ohvitseridele ja sv. ametnikudele?

Palgamaksmist kohustetäitjatele on seni katsutud normeerida mitme seadlusega. Nende seadluste rohkuse arvele tuleb aga kirjutada asjaolu, et see küsimus veel seni mitmeti tume on ja arusaamatusi tekitab.

1924 aastal maksuma pandud ohvitseride teenistuse käigu seadluse § 90 ütleb üldlausega, et „Kõik vakant koha kohustetäitjad saavad palga selle koha järgi täiel määral.“ Kuna selle lause algus kõneleb „kõikidest kohustetäitjatest“, siis laseb tema lõpp aimata, et siin kõne on ainult neist kaitsevälastest, keda kõrgema vakant koha kohustetäitjaks määratud. Vastasel korral ei oleks mingit tarvidust eriti rõhutada, et need kohustetäitjad selle palga saavad „täiel määral“. Kui § 90 teadlikult kõneleks ka neist ohvitseridest, keda määratakse madalama vakant ametkoha kohustetäitjaks, siis ei oleks ta sõna „täiel määral“ mitte rõhutanud, sest et ei varem ega praegu mingit kahtlust pole, et kõrgemal ametkohal teeniv ohvitser, keda ajutiselt madalama vakant ametkoha kohuseid määratakse täitma, vähemalt selle madalama ametkoha palga peab saama. Sarnane kahtlus võiks tekkida ainult vastupidisel juhul, ja nimelt nende viimaste juhuste jaoks ongi § 90 kategooriliselt üteldud, et (kõrgema) vakant koha kohuste täitjaks määratud ohvitser saab selle ametkoha palga täiel määral. Sarnase tõlgitsemise korral on aga § 90 ainult korranud Sõjasead. Kogu XIX r. § 125 põhimõtet. Sama § 125 juure kuuluv märkus, mille maksuvuse juures kahelda ei saa, normeerib lähemalt vakant ametkoha kohustetäitjate palgamaksmise algust ja lõppu, üteldes, et kohustetäitjatele palka makstakse tegelikule kohustetäitmisele asumise päevast kuni selle päevani, millal see ohvitser või ametnik, keda hiljem samale kohale määratakse, ise tegelikult nende kohuste täitmisele asub. Nagu sellest näha, on § 125 märkus kohustetäitjate suhtes kindlalt kinni pidanud sellest üldisest põhimõttest, mis Sõjasead. Kogu 1869 a. XIX § 11 üles on seadnud, nimelt: et

igauks ainult tegeliku kohustetäitmise eest palka võib saada. Selles mõttes moodustab § 125 märkus erandi § 137 reeglist, mille järgi uuele kõrgemale kohale määratud kaitsevälasele tuleb selle kõrgema koha järgi palka maksta juba käsikirja andmise päevast arvates, s. o. enne kohustetäitmisele asumist. Siit on otsekohene järeldus, et § 137 ei maksa kohustetäitjate suhtes.

Eriti huvitava küsimuse tekitab ohvits. teenist. käigu seadlus neil juhustel, kui ohvitser, kes on nimetatud vakant ametkoha kohustetäitjaks, ise haiguse, puhkuse ja komandeerimise jne. korral ära on ja ametkoha kohuseid ajutiselt täidab keegi teine, temale üldises korras alluv kaitsevälane. Ohv. teenist. käigu seadluse § 89 ütleb, et vakant koht, kuhu määratud kohustetäitja, jääb edasi vakantseks. Kui nüüd vakant koha kohustetäitja peale pikemaajalist teenistust haigeks jääb ja tema asemele ajutiselt teine isik määratakse, siis on see viimane samuti kohustetäitja vakant ametkohal ja peaks § 90 põhjal otsekohe saama palka selle kõrgema vakantkoha järgi. Sarnaseid nõudmisi on ka tõstetud ning ohvitseride teenist. käigu seadlus pole andnud abinõusid nende nõudmiste tagasilükkamiseks. See tuleb sellest, et ohvits. teenist. käigu seadl. ilma mingi elulise tarviduseta loob vakant koha, kuhu kohustetäitja määratud, ikkagi vakantseks ega tee vahet n.n. ajutiste ega alaliste kohustetäitjate vahel: kõik kohustetäitjad vakant ametkohal on selle seadluse silmis ühesugused.

Kui selle lisaks arvesse võtta, et Sõjasead. Kogu 1869 a. XIX r. § 125 märkus vakant ametkohale määratud kohustetäitjatele lubab selle koha järgi palka maksta ainult selle päevani, millal selle koha kohustetäitmisele asub teine isik, kes hiljem sellele kohale määratakse, ja et ohvits. teenist. käigu seadluse §§ 86—89 järgi igat kohustetäitjat vakant kohal selle kohale määratuks tuleb lugeda, siis on siit ainuke järeldus, et alalise kohustetäitja palga saamise õigus lõpeb niipea, kui ta äraolekul komandeerimise või haiguse korral teine isik tema kohuste täitmisele asub, sest see teine samuti määratakse sellele kohale ja ta on samuti kohustetäitja vakant ametkohal kui äraoleja. Kõik need kaalutlused ja järeldused näitavad, et ohvitser. teenist. käigu seadluse osad, kui vastu ministeeriumi allasutuste arvamist maksuma pandud, on eluvõõrad ja tekitavad terve rea

arusaamatusi, mida praeguse seadusliku korra juures raske on lahendada. Uut seadlust on tingimata tarvis!

Viimastes ridades puudutatud raskusi mitme samale ametkohale määratud kohustetäitjate palgamaksmise juures ei saa teisiti mõistlikult ja õieti lahendada, kui ohvits. teenist. käigu seadluse täienduseks konstrueerida Sõjasead. Kogu 1869 a. XIX r. §§ 125 ja 126 põhjal sootumaks uued mõisted vakant ja mittevakant ametkohtadest. Ohvitseride teenist. käigu seadluse § 90 ütleb küll, et vakant ametkoht, kuhu kohustetäitja määratud, loetakse ikkagi vakantseks, kuid see põhimõte maksab ainult üldise teenistuse, s. o. kohtadele määramise alal. See põhimõte ei muuda mingil tingimusel neid eireegleid, mis Sõjasead. Kogu XIX r. §§ 125 ja 126 palgamaksmise korra kohta kohustetäitjate suhtes üles on seadnud. Teenistuse käigu seadluse ülesandeks ei ole üldse palga õiguste, vaid ainult teenistuse käigu normeerimine. Teenistuse käigu seadluse § 90 on pahe, mille vastu algusest päale on võideldud. Palga-maksmise reeglid on ette nähtud eriti Sõjasead. Kogu XIX r. ning seda raamatut ei ole teenist. käigu seadluse § 195 mitte muudetuks tunnustanud. Palgamaksmise suhtes loeb aga Sõjasead. Kogu XIX r. § 125 märkus vakantseks ainult need ametkohad, mis ülema või kohustetäitja surma, teenistusest lahkumise või üleviimise tõttu on vabanenud, kuna samuti palgamaksmise suhtes mittevakantseks loetakse sarnased ametkohad, mis ülesloetud põhjustel mitte vabanenud ei ole, vaid kust ülem või kohustetäitja haiguse, puhkuse või komandeerimise puhul ajutiseks ära on läinud (§ 126). Sellest tuleb järeldada, et maksivad seadused vakant ja mittevakant ametkohtade äramääramisel kahesuguseid definitsioone ette on näinud, kusjuures üks definitsioon maksab üldise teenistuse käigu, teine mõiste aga eriti palgamaksmise alal. See kord ei ole normaalne ja sunnib veel kord rõhutama, et uue ühtlustava seadluse ilmumine hädatarvilik on.

Kokkuvõttes tuleb tunnustada, et kohustetäitja vakant ametkohal haiguse, puhkuse ja komandeerimise korral ikkagi selle ametkoha palga peab saama ning et kaitsevaelane, kes alalise kohustetäitja puhkuse, haiguse ja komandeerimise ajal äraoleja kohuseid täitab, ei või kohe selle ametkoha palga nõuda: palgasaamise mõttes loetakse teda kohustetäitjaks mittevakant kohal.

Kuid millal tekib sarnase palgasaamise mõttes mittevakant ametkohal kohustetäitjal õigus palka saada selle ametkoha järgi? See küsimus viib meid üldise küsimuse juurde: missugustel alustel makstakse palka mittevakant kohtade kohustetäitjatele?

„Riigi Teatajas“ nr. 45/46 — 1925 a. on avaldatud seadlus palgamaksmise kohta mittevakant ametkohtade kohustetäitjatele, mille järgi neile isikutele makstakse esimese kahe kuu jooksul endine palk ja pärast seda endise palga asemel kuni ühe aastani ühe astme võrra vähem sellest ametkohast, mille kohuseid nad täidavad, kuid mitte vähem endisest palgast; pärast esimest aastat aga mittevakant ametkoha palk täiel määral. Selle seadluse käsitusel tuleb kõigepealt tähendada, et see kui eriline palgamaksmise seadlus ohvitseride teenistuse käigu seadlusega ühenduses ei seisa, vaid Sõjasead. Kogu XIX raamatuga ja järelikult „mittevakant ametkoha“ all mõtleb seda mõistet, mida XIX r. § 126 on defineerinud, s. o. igat ametkohta, mille ülem või kohustetäitja puhkuse, haiguse või komandeerimise puhul ära on. See seadlus on kaudselt ära muutnud Sõjasead. Kogu XIX r. § 127 ja sõjaametkondlise k. k. Nr. 35 — 1910 a. Viimane k. k. võimaldas otsekohe täit palka maksta isikutele, keda määrati kohustetäitjateks mittevakant ametkohtadele, kust ülem või kohustetäitja kohtu alla sattumise puhul eemaldatud oli.

Mittevakant ametkoha kohustetäitjatele palga maksmise alg- ja lõputähtajaks tuleb vastavalt arvata kohustetäitmisele asumise ja selle ülevandmise päevasid. (Sõjasead. Kogu 1869 a. XIX r. § 11).

Lõpuks tuleks eriti tähelepanu juhtida ühe seaduse normi peale, mis kohustetäitjaid nii vakant kui mittevakant ametkohal puudutab. See on Sõjasead. Kogu XIX r. § 128 ja selle juurde kuuluv Sead. K. III k. § 560 p. 2. See seaduse punkt ütleb, et isik, kes määratakse madalama ametkoha kohustetäitjaks, saab edasi oma endise palga ilma palgasaamise õigusega selle madalama ametkoha järgi. Kui võrra see reegel käsitamisele tuleb mittevakant ametkoha kohustetäitjate suhtes, ei tekita ta mingisuguseid kahtlusi, kuid vakant ametkohtade kohustetäitjatele võidakse ohvitser. teenist. käigu seadl. § 90 põhjal vastata, et nemed palka peavad saama igal juhtumusel selle vakant ametkoha järgi, kuigi see oleks madalam. Eelpool aga selgitasin, et ohvits.teenist.käigu seadluse § 90 ei maksa nende madalama va

kant ametkoha kohustetäitjate suhtes, siin on aga sünnis, koht seda seletust täiendada sellega et ohvits. teenistus. käigu seadluse § 90 ei maksa ainult nende kohustetäitjate suhtes, keda on madalama vakant koha kohustetäitmisele määratud endise kõrgema koha alale jätmisega. Kui aga kohustetäitja omalt endiselt kõr-

gemalt kohalt on vabastatud, siis ei ole siin tegemist üldse kohustetäitmisega palgaõiguse mõttes, vaid ümberpaigutamise, ning kohustetäitja saab palga Sõjasead. Kogu 1869 a. XIX r. § 11 põhjal juba uue vakant ametkoha järgi.

2. XI. 1926.

K. Selter.

Kirjandust.

K. Rotschild. Kultuuri probleem.

Esitatud Kaitseväe Kultuuriselgitustöö kursustel 1925/1926 a. Kindralstaabi VI osakonna väljaanne. Merejõudude Staabi kivitrükk.

Huvitav raamat, mis on väärt, et ta ei jääks mitte üksi eelnimetatud kursuste kuulajate kitsamasse ringi, vaid ärataks tähelepanu ka kõigis kultuurhuvilistes ringkondades, nii väikesed ja kitsad kui need meie oludes ka on.

Erilistele kultuurküsimumustele pühendatud teosed on meil nii haruldased ja sellaste ilmumine on pea võimatuks tehtud meie enam kui piiratud kirjastusoludes, ja on väga kahju, et „Kultuuri probleemi“ taoline raamat on ilmunud nii väikeses arvus eksemplariides. et ta juba praegu on muutunud kirjanduslikuks rariteediks. Tulevikus peaks võimalusi leitama rohkemal arvul trükkimiseks, sest sarnaste teostega saaks paljugi kaasa mõjuda meie kultuuri huvide tõstmiseks ja levitamiseks.

K. Rotschildi teosel „Kultuuri probleem“, kui esimesel sellelaadsel suurema ulatusega ainet käsitava raamatul leidub, tõsi küll, kahjuks paljugi puudusi, aga neid loetledes ei tohi unustada, et ei eksi kunagi üksi see, kes midagi ei tee, vaid ainult teha lubab, töötab ja ähvardab, jäädes nii neitslikuks suurte lubaduste allikaks. K. Rotschildi nime on meie teaduslike raamatute autorite nimestikus seni tundmata ja sellepärast tohiks see arvesse tulla tema esikteose juureski selgitava ja vast ka vabandava asjaoluna.

Teos jaguneb sisult järgmistesse peatükkidesse: 1) Küsimumused oma kultuuri loomisel. 2) Euroopa kultuuri kokkuvarisemine toob kultuuri mõiste selgitamist. 3) Kultuurid. 4) Uue kultuuri tekkimise võimalustest. 5) Uue kultuuri otsimise liikumised. 6) Kultuuri suuna valik ja praktilised ülesanded. 7) Esiisade muinaskultuur ja 8) Lõpusõna.

Seega esinevad nimetatud teoses õieti refereeriv osa, mis tutvustab meid seniste kultuuridega, kuna selle külge liitub osa, milles autor püüab anda esmeid oma-kultuuri loomiseks. Kuna autor on enam-vähem kindel varajasemate kultuurisaavutustega tutvustamisel, võib raamatu paremaks küljeks pidada just seda osa. Erilise tähelepanu osaliseks on kultuurküsimumusi käsitavatest filosoofidest saanud Hermann krahv Keyserling, kelle kohta aga autor ekslikult teatab, et ta pärit on Virumaalt, sest Keyserling on sündinud ja kasvanud Raiküla mõisas Harjumaal, kus ta hiljemgi on sagedasti elanud ja töötanud, koguni iseseisva Eesti aastatelgi. Keyserlingi ja tema asutatud „Tarkade kooli“ filosoofid on meil äärmiselt vähest tähelepanu leidnud, ja K. Rotschild on minu teades esimene, kes kultuurküsimumuste lahendamisel õige silmapaistvalt najab Keyserlingi ja tema õpilaste filosoofilistele tulemustele. Keyserling

oma kooliga püüab lääne- ja ida-kultuuri kokku sulatada ning selle algosadest luua uue kultuuri suuna, millesse on koondatud väärtuslikum läänest ja idast. See uuendatud kultuurisuun näib K. Rotschildi suurel määral rahuldavat, aga siiski mitte täiesti, nii et ta omapärase kultuuri otsingul siiski seda teed lõpuni ei kõnni, vaid kõrvale kääneb.

Ida-kultuuridest kõneledes leidub raamatus üksikuid faktilisi komistusi ja mõnesuguseid liialdusi. Hiina oludest kõneledes ütleb autor näiteks: „väljamaalased võivad asutada panke ja välja lasta oma raha, mis on ka sunduline maksuvahend, kuid väljaantud raha ei tarvitse olla kindlustatud mingi väärtusega. Eurooplased lasevad oma rahad välja, vahetavad neid ämber Hiina rahade vastu ja siis teevad pankrotti“. See on ekslik liialdus. Kõigepealt ei tohi unustada, et Hiinas on oma riiklikuna rahaliikumus üksi peenike hõbe ja vask raha ja isegi endise Vene hõberubla umbes vastav Mehhiko dollar on oma nime mõlemad osad Ameerikast toonud. Kogu rahamärgid, mille nimeline väärtus on suurem kui üks Mehhiko dollar, on paberrahad, ja nende väljalaskjaks ei ole Hiina riik, vaid erapangad, kes raha trükkimise õiguse saamiseks peavad andma vastava kindlustuse hõbedas kaalu järgi, kuna Hiinas on vastandina kulla aluse asemel hõbe paberraha katteks, mispärast hõbeda turuhinna määrajaks on Hiina, kui selle metalli suurem ostja ja tarvitaja. Pankade pankrottidest viimase kümne aasta kestes on suurem ainult ühe Jaapani Hiinas ja Koreas töötava panga maksujouetüks jäämine. Nii üldistada igatahes ei saa, kui autor seda teeb käesoleval juhtumusel.

Samasuguseid ekslikke ühekülgusi leiame meie esivanemate muinsuse käsitamisel, milles erilist rõhku näiteks pannakse Dr. Fr. R. Fählmanni saksakeelsetele mütoloogilistele lugudele, mille omapärased aga kahjuks ei kannata teaduslikku arvestust, nagu seda on selgelt kinnitanud meie folklore uurimused. Viimastes ei saaks K. Rotschildi taoliselt alahinnata professorite Krohnide, isa ja eriti poja teeneid ja ka mitte liig usklikult võtta Dr. Luiga rännakuid Eesti muinasusku. Kuigi see kõik isamaaliselt ehk ülendavam on kui päris tõe teadmine, aga meie oleme oma vaimlise arenemises juba väljas sellest romantiliselt ärkamisaaja esimesest astmest, kus vajasime äratuseks kultuurväliseid, nagu seda on vajanud paljud teisedki rahvad ja on selleks tehtud sarnaseid kirjanduslikke võltsimisigi, nagu tšehide „Rohelise mäe“ (Selenogorskaja) ja „Kuninga koja (Krale dvori) käsikirjade lugu meile näitab selle kõige harituma slaavi rahva minevikust.

K. Rotschildile võiks veel ette heita, et ta kohati aine käsitamisel langeb mingi liig igapäevasesse, ajakirjanduslikku väljenduslaadi, mis tundub eb sobivana sellase filosoofilise ülesande lahendamisel.

Omapärase kultuuri otsingul jõuab autor välja järgmisele usule: „Ainult üks vastab meie hingele, ainult see võiks meie tulevikku kindlustada ja see on — Tuurani liikumine, ja oma raamatutal põpetab K. Rotshild Tuurani liikumise lipukirjaga:

„Mina usun homsesse päeva.

Mina usun, et homme päev on parem tänasest.

Mina usun, et homme päev on parem tänasest, kui mina ise sellele kaasa aitan!“

See liikumine on kõige rohkem pinda leidnud meie sugurahvastest ungarlaste juures, kuid see laiendatud hõimude otsimine, mis ulatub Hiinasse ja Jaapanisse, kõnelemata Türgist ja teistest mongoli rahvastest, on paisunud just Ilmasõja järel aset leidnud ülekohtuses ungarlaste killustamise aastatel, kus otsiti ja ka leiti liitlasi ja kaaskannatajaid. Keelelised andmed kui ka paljud raassilised iseäraldused kõnelevad igatahes selle poolt, et soome-ugri rahvadki kuuluvad indo-euroopa rahvaste perre.

Jagada aga pooldesti ühes vene emigrantidega seda usku, et endise Vene keiserrüügi territooriumil tekib uus kultuur, lahkuminev ja erinev senisest Lääne-Euroopa kultuurist ja jagada K. Rotshildi arvamist, et see kultuur tekib just soome-ugri rahvaste pindalal, — selles ei suuda meid veenda „Kultuuri probleemid“ esitatud andmed, ja julgeme kahelda, et seda suudaks tõendada ka keegi muu. Vene emigrantide sarnane usk on ju seletatav just nende erakordse olukorraga, millest päästmist ja pääsmist nad ootavad ja loodavad, andudes kehalistes ja vaimlistes hädades sellasele messianismi usule, nagu seda tegid ka Poola emigrandid päale 1830 a. ebaõnnestanud katse saavutada iseseisvust. Tuletagem siinkohal meele Poola romantikute, kirjanikkude suur kolmik-tähe Mieckiewicz, Slowacki ja Krasinski messianismi, mis nad Tovianskilt omandades kuulutasid läinud aastasaja esimese poole viimastel aastal kogu kultuurilmale.

Oleks veel paljugi selle raamatu puhul äratatud mõtteid, pooldavaid ja vasturääkimisi väljakutsuvaid, harutada, kuid see viiks pikale. Huviga, ütleksin suure põnevusega loeb igatüki, kes saab kätte selle kirjandusliku harulduse. Soovitaksin aga et autor püüaks teose ümbertöötatult kättesaadavaks teha üldsusele: aine ja ka käsitus väärib seda.

Bernhard Linde.

Statistiline album. Vihk II. Majandus.

Riigi statistika keskbüroo väljaanne. Tallinn 1926. Riigitrükkikoja trükk.

Statistikal on suur riikline, sõjaline, ühiskondline ja teadusline tähtsus. Statistiliste andmete väärtus on seda suurem, mida laialdasem materjal on teaduslikult läbi töötatud ja sellest õiged järeldused tehtud. Eestit tuntakse statistikailmas kaunis hästi ja meie võrdlemisi suur statistiliste väljaannete arv on saanud elava tähelepanu osaliseks

Statistika on iseenesest, oma elulikkuse peale vaatamata, õige kuiv arvude-valla ala. Seda peab aga oskama elustada, huvitavaks ja näilikuks muuta. Siin aitab kahtlemata suuresti kaasa piltlik, graafiline kujutamiseviis, diagrammid, skeemid, võrdlustabelid jne. Ka Riigi statistika keskbüroo on asunud oma „statistiliste albumitega“ sellele teele. Kuna albumi I vihik käsitas „Eesti maad ja rahvast“, on äsja ilmunud vihik II pühendatud „majandusele“ ta mitmekesisest avaldusvormides, nagu rahandus, sise- ja väliskaubandus, tööstus, laevast, raudteed, ühistegevus, maailma majandus jne. — kõik see on leidnud kunstimaitselist ülevaatlikku väljendust.

Seda laadi statistika teosed omavad erilise tähtsuse sõjaväes. Nüüdisaja riigikaitse ja sõjad ei nõua kogu rahvalt mitte ainult elavaid inimjõude, vaid ka määratumaid materiaalseid varasid, kogu riiklise organismi äärmiselt pinevat jõupingutust. Riigi sõjalise jõu tugevust ei määra enam sõjaväe arvuline suurus ja lahinguettevalmistus, vaid see jõud oleneb mitte vähemal määral ka riigi majanduslikust jõukusest ja tehnilisest tasapinnast. Järelikult on riigi sõjalise jõu korraldamiseks ja juhtimiseks tarvis põhjalikult uurida ja tunda riigi majanduslikult kandejõudu ja teisi tegureid. Nii näiteks, sõjalise elava jõu kindlaksmääramisel peame arvele võtma rahva üldarvu, paigunemist, koosseisu, ühiskondlikult kihitust, füüsilisi ja vaimlisi omadusi jne. Meie riigi väikese maa-ala ja üldise konjunktuuri juures omab see nõue eriti tungiva vajaduse.

Paraku tunneme aga oma kodumaad andeks-andmatult vähe. Rääkimata keerulisematest riikliketest eluavaldustest, on väga ja väga paljudel kogu ni üdne aindus ja ettekujutus isegi riigi maalaastki, kuigi see ulatusliselt nii väike. Sepärast peaks just kaitseväe ridades aset leidma tagajärjekas püüe kodumaad võimalikult põhjalikult tunda õppida. Tuleb kasutada igat võimalust ja juhus. Selles sihis pakub tänuväärat abi „statistiline album“, nii I kui ka II vihik, mis peaks teed leidma igasse kaitseväe üksusesse ja lugemislauale.

O. K.

Kaitseväe elu.

Üleriiklised laskevõistlused.

Üleriikliste laskevõistluste lõppvõistlustel 25. ja 26. oktoobril tulid järjekorras kohtadele ja omandasid vastavad auhinnad: I Laskmisel vintpüssidest. Klass „A“ — major Siir, Johannes, Kindralstaabist (107 punkti), kapten Aks, Richard, Sakala j. rüg. (82 p.), v.-allohv. Ragul, Voldemar, Sakala j. rüg. (69 p.) ja leitn. Leiberg, Arved, 2. soomusr. rüg. (61 p.); klass „D“ — n.-allohv. Soa, Aleksander, III div. õpekomp. (55 p.), rms Horintalo, Aleksander, 1 soomr. rüg., (54 p.), rms Vilse, Johannes, Sakala j. rüg. (53 p.), rms Rosenstein, Kristjan, III div. õpekomp. (51 p.), rms

Johanson, Eduard, II div. õpekomp. (50 p.), rms Vassus, Karl, III div. õpekomp. (50 p.); klass „D₂“ — rms Förberg, Laas, 10 j. rüg. (44 p.), rms Laas, Voldemar, 7 j. rüg. (43 p.) rms. Klink, Arseni, 1 j. rüg. (42 p.), rms Nagel, Arnold, Sakala j. rüg. (42 p.), rms Tooming, Otto, 7 j. rüg. (41 p.), rms Pavlin, Johannes, 6 j. rüg. (40 p.), rms Mihkelson, Alfons, 1 soomr. rüg. (40 p.). II Laskmisel k.-k. „Madsenist“: kapten Reinhold, August, II div. õpekomp., n.-ltn. Leis, Artur, 7 j. rüg., n.-ltn. Tamm, Karl, 7 j. rüg. Väeosade lõplikud punkt-saavutused olid laske-eeskirja § 165 hindamisviisi järgi:

I Laskmine vintpüssidest: III div. õpekomp. — 280 punkti, Sakala jalav. rüg. — 237 p., 7. j. rüg. — 132 p., II div. õpekomp. — 131 p., 1. soomr. r. — 104 p., ratsarügement — 99 p., 2. soomr. r. — 91 p., 6. j. r. — 83 p., 1. j. r. — 77 p., 5. j. r. — 68 p., 10. j. r. — 65 p., 2. j. r. — 53 p., I div. õpekomp. — 36 p., sõjakool — 36 p., pioneerpataljon — 34 p., sidepataljon — 24 p., allohviteride kool — 26 p., üksik eskadron 3 p.

II Laskmine kerge-kuulipildujatest: 7. j. r. — 167 p., II div. õpekomp. — 99 p., III div. õpekomp. — 94 p., 6. j. r. — 9 p., sõjakool — 7 p., allohviteride kool 7 p. W.

— Sõjainistri käsukirjaga määrati sõjaväe Ringkonnakohtu ajutisteks liigeteks, 15. oktoobrist s. a. arvates: major Uuskam, Johannes, kapten Pinding, Johannes, major Fišer, Johan, major Varvas, Aleksander, kapten Kuhlberg, Friedrich, van. leitn. Kõvamees, Mihkel, kapten Aro, Johannes, ja leitn. Jakobson, Friedrich. N.

Sv. Ü. Õ. allohviteride kogu laskevõistlused.

Möödunud aasta eeskujul peeti 30. oktoobril s. a. Tondil Sv. Ü. Õ. lasketiiris kogu liigete vahelisi laskevõistlusi püssidest ja browningutest auhindade peale, mõlemal liigil kolm auhinda.

Püssidest: osavõtjaid — 28 allohviteri. 1. — Punkt-laskmine Inglise vintpüssidest 300 mtr pealt 10-ringilise rahvusvahelise märgi pihta; püsti, põlvelt ja lamades käelt, igast asendist 5 lasku piiramata aja jooksul. Eelvõistlus loeti täidetuks, kui vähemalt 13 kuuli ringis. 2. — Näpsav laskmine — 100 mtr pealt rinna kuju kilbita; laskmine samuti kolmest asendist, kuid igast asendist ainult 2 lasku 8 sek. jooksul. Lõplik hindamine sündis tabavus- ja näpsav-laskmistel saadud punktide kogusumma miinimum süsteemil. Kohtadele tulid: 1) v.-allohv. Vinter, Johannes — punkt-laskmisel — 86 silma, näpsaval —

Vasakult paremale esimeses reas: Mer. Ekipaaži Ülem major Luppe; III. liige paremad laskurid noor. allohv. Rabakukk; noor. allohv. Pärn; II. j. madr. Laan; II. j. madr. Tiivel ja II. j. madr. Sinisoff. Teises reas: Õppe-kompanii Ülem kapt. Takel, van. leit. Mikenberg ja van. allohv. Rooba.

Mereväe Ekipaaži õppe-kompanii laskevõistluste lõpp.

Pühapäev 17. oktoober s. a. kujunes Mereväe Õppe-kompaniil pidulikuks päevaks. Hommikul sadas küll kerget vihma, mis aga kella 9 vaibus. Kui tuul paar tundi oli Mereväe spordiplatsi kuivatanud, rivistusid platsil aukompaniidenä üles Mer. Ekipaaži Õppe- ja Töökompaniid Mereväe orkestriga eesotsas. Peagi ilmus Merejõudude Juhataja Ekipaaži ülema saatel spordiplatsile ning toonitas lühikeses kõnes osavuse tähtsust väkerahvaste riigikaitstes. Pole tähtis tulevikusõjas inimmass, vaid tähtis on isik, kes töötada oskab osavasti ja iseseisvalt. Seda töötamiseosavust on näidanud Mereväe Ekipaaži Õppe-kompanii parimad laskurid, kellele täna kätte antakse III laskurliigi parima laskuri tunnused — akselbandid.

Akselbante üle andes soovis Merejõudude Juhataja igale akselbandi omavale mereväelasele isiklikult õnne.

O. P-er.

4 tabamist, omandades auhinnaks nägusa väärtuslise hõbekarika; 2) n.-allohv. Reemann, Johannes — 89 silma, — 2 tabamist; auhinnaks hõbe kapslitega taskukell; 3) v.-allohv. Tiisler, Osvald — 60 silma — 3 tabamist — auhinnaks nahk reisikohver.

Browningutest: osavõtjaid — 38 allohviteri. Tabavuse laskmine 20 mtr pealt, 25-ringilise märgi pihta, 7 lasku 36 sek. jooksul, käelt ilma teise käe abita; ükski lask ei tohtinud ringist välja minna. Koha määras väljalastud silmade kogusumma. Auhinde omandasid: 1) n.-allohv. Torbek, August — 98 silma, auhinnaks massiivne hõbe portsigar; 2) n.-allohv. Parker, Voldemar — 89 silma, auhinnaks kirjutuslaua nõud. Kolmas auhind jäi välja andmata tingimuste mittetäitmisest tõttu; paljudel oli silmade kogusumma väga hea, kuid üks kuul oli ringist väljas.

Üldiselt tuleb võistlusi hästi kordalainuks lugeda. Ülesseatud tingimused olid võrdlemisi rasked, veel raskemaks tegi seda külm lumerätsakut sadav talim.

J. L.

Kaitseväe raamatukoguhoidjate kursused ohvitseridele.

Istuvad vasakult paremale: kapten V. Kuldver, kursuste juhataja abi kapten J. Jaagund, lektor Bernhard Zinde, kursuste juhataja kolonel-leitnant A. Traksmann, lektor A. Sibul, kapten A. Koik, kapten J. Akermann.

Teine rida: (seisavad) leitnant H. Veidenbaum, leitn. S. Urbanoviš, leitn. J. Ein, n.-leitn. J. Zopp, n.-leitn. H. Tekkel, kapten G. Lipmeister, n.-leitn. A. Vül, n.-leitn. J. Saar, leitn. J. Tamm, leitn. A. Ilves.

Kolmas rida: n.-leitn. E. Padernik, n.-leitn. J. Adel, leitn. A. Kongas, merev. n.-leitn. A. Redlich, n.-leitn. A. Vain, n.-leitn. A. Raudmees, kapten J. Aleksandrov-Jakunovits, n.-leitn. A. Soolmann.

Kindralstaabi VI osak. poolt korraldatud raamatukoguhoidjate kursused lõpetasid järgmised ohvitserid ja üleajateenijad-allohvitserid.

Kaptenid: Johan Akermann; Josep Aleksandrov-Jakunovits; Gustav Lipmeister; Voldemar Kuldver; Aleksei Koik.

Leitnandid: Jaan Tamm; Arved Kongas; Harald Veidenbaum; Johannes Ein; Aleksander Ilves.

Noor-ltn.: Sergei Urbanoviš.

Merev. n.-ltn.: Arnold Redlich.

Noor-ltn.: Aleksander Vain; Anton Soolmann; August Raudmees; Aleksander Viil; Johannes Saar; Jaan Adel; Elmar Padernik; Johannes Zopp; Hans Tekkel.

Veltveebid: Karl Kukk; Ervin Jakustandt; Arnold Dettenborn; Aleksei Kits.

V.-allohvitserid: Johannes Purka; Anton Karu; Karl Lillak; Johann Koger; August Poolak; Arnold Kilter; Eduard Eilsen; Martin Nömm; Voldemar

Blumann; Johannes Suhanov; Voldemar Ragul; Johannes Vilibert; Georg Sternfeldt.

Arve allohv. (varahoidjad): Vassili Kutošin; Artur Roster; Jaan Albu; Johannes Ratnik; Johannes Vestsir.

N.-allohvitserid: Andres Mägi; Martin Nael; Johannes Väljaots; Ilmar Kadak; Harald Näkk; Oskar Kivimägi; Villem Koobakene; Artur Feldmann; Peeter Pool.

Galvanöör n.-allohv.: Sergei Maripuu.

Kapralid: Richard Kuusk; Aleksander Tepper; Boris Lango.

I j. kirj.: Julius Lindvers; Harry Liiv.

II j. krj.: Gustav Uibokand; Johannes Šuster; Aleksander Klingberg; Eduard Tirnmann; Aleksander Pedaja; August Lehepuu.

Sanitar allohv.: Jüri Barkmann; Heinrich Mikk.

Vabadussõjalaste liidu tegevusest.

— Tallinna Eesti Vabadussõjalaste Liidu esimesel peakoosolekul 10. oktoobril s. a. valiti Liidu ajutine juhatus, kes ametid oma vahel järgmiselt ära jagas: esimees — õigusteadlane August Tõnshof, abid — õigusteadlane A. Sirk ja Hugo Maasik, endine Eesti sõjaväelaste Ülemkomitee esimees, sekretär — Alb. Evert, riigiametnik, laekur — Alfred Taar, rohuteadlane, abi — R. Schiller, linnavolinik, ametita — Konrad Rotschild, reserv-kapten ja Harry Kullerkupp, linnanõunik.

— Kultuurtoimkonna juhatajaks valiti hr. K. Rotschild. Toimkonna ülesannetesse kuuluvad pro-

paganda-, ajaloo-, üldhariduse-, kunsti- ja t. sektioonid. Töö kooskõlastamiseks on toimikond astunud samme kaitseväge ja kaitseliidu vastavate organitega kontakti loomiseks. Toimikonna poolt välja töötatud kavas on ette nähtud rida loenguid sõjatehnikast, kultuurkõnemustest, filosoofiast, ajaloost, majandusteadusest, poliitikast jne. Lektoriteks on palutud tuntuid tegelasi.

— Vabadussõjalaste Liidu juhatus otsustas esineda Demobilis. Sv. L. Tallinna osakonna juhatajale sooviavaldusega, et osakonna halvakuulsusega klubi lõpetaks oma tegevuse lähemas tulevikus.

Kroonika.

— Tartu malev valis kindral-major E. Põdderi tema lahkumise puhul II diviisi ülema kohalt oma esimeseks auliikmeks. Samuti valiti kindr.-m. E. Põdder Tartu vabatahtliku tuletõrje auliikmeks.

— 20. ja 30. okt. peeti Tartus VII koolinoorsoo kongress, millest osa võtjate üldarv ulatus üle 400. Peamiselt arutati rahvusküsimust. Jõuti otsusele, et meie koolinoorsoo liikumine peab seisma rahvuslikul alusel ja noored peavad sammuma rahvusküsimuses esirinnas.

Kongressi ajal peeti ära ka koolinoorsoo keskkooli vilistlaskogu asutamiskoosolek. Vilistlaskogu ülesandeks on vaimliselt, kõlbliselt ja aineliselt toetada Eesti koolinoorsoo keskkooli tema püüetes ja ühendust hoida endiste ja praeguste noorsootegelaste vahel.

— Haridusministeerium töötas välja ja esitas Vab. Valitsusele uue eraõppeasutuste seaduse, millega umbes 150 erakooli üle 10.000 õpilasega viiakse ühisele alusele.

— Piirivalvet kavatakse siseministeeriumi alluvusest rahaministeeriumi alla üle viia. Ühtlasi sellega tuleks ka praegune tollivalitsus ümberkorraldamisele.

— Põllutööministeeriumi kava järgi jäetakse alles ainult 12 eriotstarbe kohta.

— Riigiasutuste omavaheliste võlgade õiendamist nõutakse 1. detsembriks s. a.

— Tallinna tehnikum pühitseti 1. nov. oma 8. aastapäeva. Tehnikumis on 40 õppejõudu ja 400 kuulajat.

— Kultuurkapitali poole aasta tulud ulatuvad 23.500.000 margani, millest 1/5 läheb Vab. Valitsuse käsutusse. Viimasest summast kavatakse haridusministeeriumi ettepanekul ligi 3 miljonit marka määrata toetuseks kultuurilistele organisatsioonidele.

— Riigi põlevkivitööstus andis 1925. a. puhast kasu 6.777.410 marka.

— Raadioaparaatide proovimiseks asutatakse riiklik katsekoda.

Sõjaväelised teated.

Vägede vähendamise ja relvastuse piiramise eelkomisjonis Genfis vaidlesid Jaapani delegaadid vabatahtlike väcteenistuse sisseseadmise vastu senise sunniteenistuse asemel, kuna vabatahtlike väe ülespidamine minevat palju kallimaks. Rahvasteliidu poolt avaldatud arvud näivad seda asjaolu tõendavat. Järgmisest tabelist selgub kuipalju maksab suurriikidele üks lihtsõdur aastas.

Riik	Vabatahtline või ajateenija teenistuskohustane	Ülespidamise kuld-kulud-frankides	Ülespidamise kulu dollarites	Ülespidamise kulu E. mar-kades
Ameerika Üh.R. Vabatahtl.		10.038	2.007.60	752.840
Inglismaal		7.862	1.572.40	589.650
Saksamaal		6.030	1.206.00	452.250
Itaalias	Ajat. sunniv.	1.964	392.80	147.300
Prantsusmaal		1.266	263.20	98.700

Vägede ülespidamise kulu ühes palgaga tõuseb Ühisriikides tublisti üle 40% kogu riigikaitse kulu-dest. Sõjavägede palkadeks on antud 1927 a. eelarve järgi 123.610.916 dollarit ehk vähe üle 47% kogu sõjaväe eelarvest; Inglismaal 30,2%; Itaalias 30,0%; Jaapanis 28,1% ja Prantsusmaal 25,0%.

J. A.—n.

Uusi raamatuid Kindralstaabi raamatukogus.

- 213.300 Wilhelm, Kronprinz. Meine Erinnerungen aus Deutschlands Heldenkampf. 12+372 lhk. + 4 kaarti. Berlin, 1923.
- 210.187 Wille, R. Einheitsgeschosse. 6+84 lhk. + 5 tabelid.
- 210.188 Wille, R. Gebirgs- und Kolonialartillerie. 162+16 lhk.
- 210.185 Wille, R. Das gezogene Schrapnel. 36 lhk.
- 210.186 Wille, R. Granatschrapnel — Brisanzschrapnel. 6+64 lhk.
- 210.183 Wille, R. Mechanische Zeitzünd. 6+122+33 lhk. Berlin, 1911.
- 210.177 Wille, R. Waffenlehre.
- 210.184 Wille, R. Zur Frage des Schrapnels mit Langgeschossfüllung. 19 lhk.
- 210.93 Wirkung der Fussartilleriegeschosse. Von 9 Aug. 1914. 44 lhk.
- 212.145 Wright, P. Wie es wirklich war im Obersten Kriegsrat der Alliierten. 139 lhk. München, 1922.
- 210.176 Zimmerle, F. Waffenlehre. Kurzgefasstes Lehr- und Nachschlagebuch der neuesten Bewaffnungen. 6+144 lhk. Berlin, 1924.

Soome sõjaväe nali.

Leitnant seletab noortele inimese kehaehitust järgmiselt:

— „Suu on söömiseks, nina haistmiseks, silmad nägemiseks, jalad jooksmiseks.“

Noor Taavetti Tõrpäne:

— „Härra leitnant, lubage tähendada, minu loomuse juures on see aga sootu vastupidi: mul haisevad jalad ja jookseb nina.“

(Hakkapeliitta).

Väeosi ja asutusi palutakse

aastapäevade artikleid ja pilte varakult enne aastapäeva „Sõduri“ toimetusele ära saata. Kuna suur osa aastapäevi langeb käesoleva kuu pääle, siis on kavatsus 20. novembril välja lasta „Sõduri“ suurendatud number.

„Sõdur'i“ järgmine number ilmub 20. novembril.

Kindralstaabi VI osak. väljaandel ilmusid trükist:

H. TULNOLA. 3. JALAVÄE RÜGEMENDIGA VABADUSSÕJAS 1918—1920.

Hind 55 mrk.

II.

Jalgväe relvade materjaal-osa III.

9 mm. püstol „Browning“.

Üldine kirjeldus ja hoolekandmise reeglid.

Hind 40 mrk.

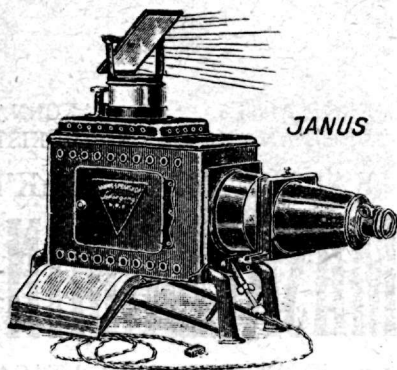
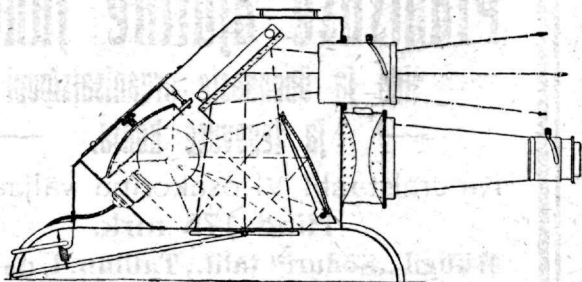
Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus tän. 10.

Kohale jõudnud

Epidiaskopid

Janus, Ica ja Leitzi vabrikutest

Hinnad 20.000 margast peale

G. BERGER

Leitzi esitaja

Tallinn, Nunne tän. 1

Kõrgeväärtuslised
GRAMMOFONID
 ja
GRAMMOFONIPLATED

kõige suuremas valikus kogu Eestis

*
 Sõjaväelastele õige soodsad järelemaksu tingimused
 O-ü. Esto-Muusika Tallinnas

Ilmus trükist

Korv- ja võrkpalli määrustik

Eesti Käsipalli Liidu põhikiri ja
 kodukord

Hind 35 marka

Müügil „Sõduri“ talituses

„Standard Electric“

AJAKOHASED TUNTUD HEADUSES

RAADIO VASTUVÖTTE KOMPLEKTID,
 KÕVENDAJAD, VALJULTRÄÄKIJAD
 JNE. IGAS SUURUSES

RAADIO-INSENERI ERITEADLASE JUHA-
 TUS AMATÖÖRIDELE JA APARAATIDE ISE-
 EHITAJATELE SUUSÕNAL JA KIRJALIKULT

KAITSEVÄE OSADELE, KLUBIDELE JA
 KAITSEVÄELASTELE SOODSAD MAKSU-
 TINGIMUSED

TEHN. BÜROO „STANDARD ELECTRIC“ Ins. A. REINKE
 RAARIO JA ELEKTRI TARBEASJADE
 SPETSIAALÄRI
 TALLINN, VALLI TÄN. 4 — TEL. 27-90

KINDRALSTAABI VI OSAKONNA
 VÄLJAANDEL ILMUS TRÜKIST

KAPTEN ILJA KASAK'I

MASKEERIMINE

25 JOONISTUSE JA 3 LISAGA
 — HIND 80 MARKA —

SAADAVAL „SÕDURI“ TALITUSES

Prantsuse ajutine juhend

side ja ühenduste organisatsiooni
 — ja tegevuse kohta. —

Kindralstaabi VI osakonna väljaanne.

Hind 175 mrk.

Müügil „Sõduri“ talit., Tallinn, Uus t. 10.